

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до самостійної роботи з курсу "Архітектура комп'ютерів"
для студентів заочної форми навчання за напрямком
"Комп'ютерна інженерія"**

Донецьк 2011

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи з курсу "Архітектура комп'ютерів"
для студентів заочної форми навчання за напрямком
"Комп'ютерна інженерія"

Розглянуто
на засіданні кафедри
комп'ютерної інженерії.
Протокол № 8 від
17.05.2010 г.

Затверджено
на засіданні навчально - видавничої
ради ДНТУ.
Протокол № 1 від 13 січня 2011 р.

Донецьк ДНТУ 2011

УДК 681.3

Методичні вказівки до самостійної роботи з курсу "Архітектура комп'ютерів" для бакалаврів за напрямком "Комп'ютерна інженерія" / Укл. В. В. Лапко, Ю.В. Губарь. - Донецьк: ДонНТУ, 2011. - 40 с.

У методичних вказівках розглядаються питання проектування 1-адресних, 2-адресних і 3-адресних комп'ютерів з І - і М – архітектурою для студентів спеціальностей за напрямком "Комп'ютерна інженерія". Матеріали посібника дозволяють студентам придбати професійні навички по розробці структурних моделей комп'ютерів типових архітектур, навчитися розробляти граф-схеми алгоритмів операцій виклику команд, вибірки операндів і виконання основних базових операцій (арифметичних операцій, умовного та безумовного переходів, пересилання даних тощо).

Укладачі

проф. Лапко В.В.,
доц. Губарь Ю.В.

Відповідальний
за випуск

проф. Святний В.А.

Рецензент

проф. Аверін Г. В.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ОП - оперативна пам'ять.

РАП - регістр адреси оперативної пам'яті.

РОП - вихідний регістр оперативної пам'яті.

РЗП - регістр запису в оперативну пам'ять.

ЛЧАК - лічильник адреси команд.

РК - регістр команд.

БР - буферний регістр.

АП - арифметичний пристрій.

АКК - акумулятор.

РКО РК - регістр коду операції регістру команд.

РАРК - регістр адреси регістру команд.

АО - арифметична операція.

ПО - операція пересилання даних.

БП - операція безумовного переходу.

УП - операція умовного переходу.

1.ВИБІР КОМАНД В І – КОМП'ЮТЕРАХ

1.1.Вибір команд постійної довжини

1.1.1.Вибір команд фіксованого формату при однаковій довжині команд і комірок оперативної пам'яті (ОП)

У цьому випадку команди програми зберігається в оперативній пам'яті в послідовно розташованих комірках (рис.1.1) і адреса кожної команди збігається з адресою комірки пам'яті. У силу цього лічильник адреси команд (ЛЧАК) безпосередньо визначає номер комірки ОП (рис.1.2).

У зв'язку з цим для виклику команди досить у РАП скопіювати вміст ЛЧАК (рис.1.3) і запустити в ОП операцію зчитування (Пуск $Rd = 1$). Після завершення зчитування вмісту заданої комірки у вихідний регістр ОП (у РОП) інформаційний сигнал завершення операції зчитування $E_{оп}$ встановлюється в стан "1".

По сигналу готовності даних у РОП ($E_{оп} = 1$) з використанням індивідуального каналу зв'язки (РОП $\rightarrow$ РК) поточна команда завантажується в регістр команд (РК), а ЛЧАК просувається на наступну команду (ЛЧАК = ЛЧАК + 1) (рис.1.3).

1.1.2.Вибір команд за форматом кратним довжині машинного слова ОП

На рис.1.4 наведено тестовий приклад заповнення адресного простору ОП командами програми при довжині комірки ОП (машинного слова) 32 біта (4 байта) і довжині команди 16 біт (2 байта).

В одному слові (С) ОП у цьому випадку розташовуються дві команди за форматом півслова (ПС). Отже, кількість команд (адресний простір команд) у два рази більше кількості комірок пам'яті ОП. У зв'язку із цим розрядність ЛЧАК повинна перевищувати розрядність РАП на один біт (на рис.1.4 довжина ЛЧАК рівна 4 біта). При цьому в ЛЧАК фіксується адреса півслова у поточній комірці ОП (тобто у слові ОП) і номер активної команди. У зв'язку з цим за ЛЧАК (20) = 0 команда (півслово) викликається із старшої частини слова (з нульового півслова ОП, тобто з РОП(0)), а за ЛЧАК (20) = 1 - з РОП (1). Розташування команд в ОП у цьому випадку наведено на рис.1.5.

Адреса команди після зчитування із ОП поточної команди повина просуватися на одне півслово (рис.1.6). Тому інкрементування ЛЧАК здійснюється за 20 – м розрядом (ЛЧАК (0 / 20) = ЛЧАК (0 / 20) + 1).

Адресація команд довжиною у півслово (ПС) у комірці пам'яті довжиною чотири півслова наведена на рис.1.7. Структура блоку і модуль "Виклик команди" наведені відповідно на рис.1.8 і рис.1.9.

1.2.Вибір "суміші" команд довжиною одне півслово (ПС) і слово (С)

Формат команди у цьому випадку позначається у старшому розряді як ознака "П" або "С" (рис.1.10). При зберіганні програми в ОП варіанти розташування "суміші" команд "П" і "С" у комірках ОП довжиною два півслова наведені на рис.1.11. Структура блоку і модуль виклику команди за цих умов наведені на рис.1.12 і рис.1.13.

1.3. Вибір “суміші” команд із буферизацією комірок пам'яті

На рис.1.14 наведена структура блоку виклику команд із буферизацією тієї частини комірки пам'яті, яка є пасивною в даному циклі роботи комп'ютера, тобто старшої частини наступної команди при природному адресуванні команд у програмі.

У цьому випадку, якщо поточна команда не є командою безумовного (або умовного) переходу ($ТП = 0$), у наступному циклі роботи комп'ютера вибірка команди з буферного регістру (БР) відбувається без звертання до ОП (рис.1.15). Якщо перехід на активну команду (викликовану в поточному циклі роботи обладнання керування) пов'язаний із командами умовного або безумовного переходу (тобто за $ТП = 1$), вміст буферного регістру (БР) ігнорується, тобто буфер вважається порожнім.

При довжині комірки пам'яті довжиною чотири півслова (вісім байт) і “суміші” команд у півслово (“П”) і слово (“С”) довжина буферного регістру повинна забезпечувати буферизацію у найгіршому випадку трьох півслів комірки пам'яті: РОП1, РОП2 і РОП3 (рис.1.16).

При цьому ЛЧАК повинен забезпечувати адресацію команд до півслова, адреса якого повинна формуватися двома додатковими розрядами ЛЧАК (Лч (20) і Лч (21)). Вибір команди із БР1, БР2 і БР3 за природним порядком виконання програми здійснюється за даними додаткових розрядів ЛЧАК, тобто ЛЧ (20) і ЛЧ (21) (рис.1.17). Можливі варіанти розташування команд у ОП наведені на рис.1.18.

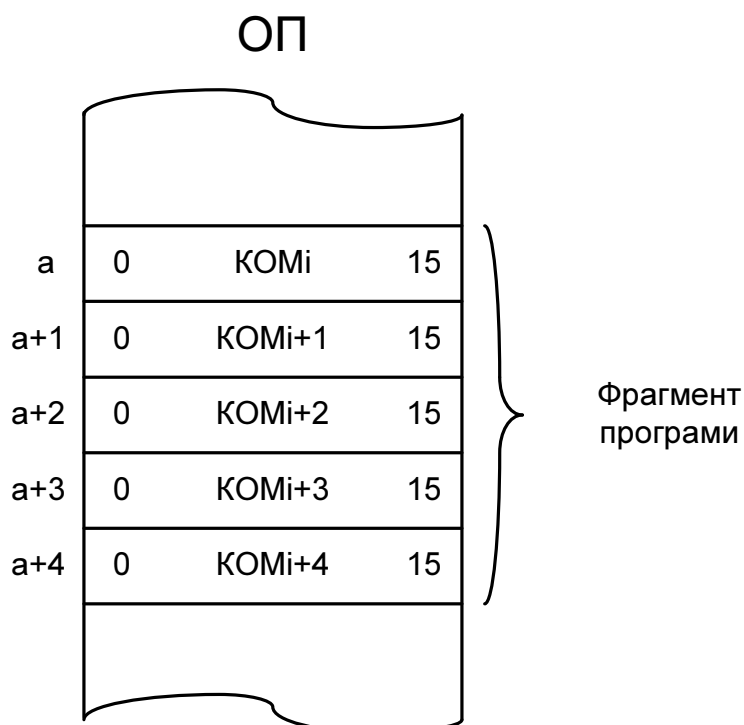

Рисунок 1.1 – Фрагмент розташування програми у ОП при зберіганні кожної команди (КОМ) у окремій комірці ОП: КОМ_i - (i - a) команда програми; α, α+1 - номер (адреса) комірки ОП; (0 ÷ 15) - довжина (розрядність) комірки ОП (кількість біт у комірці ОП) і кожної команди.

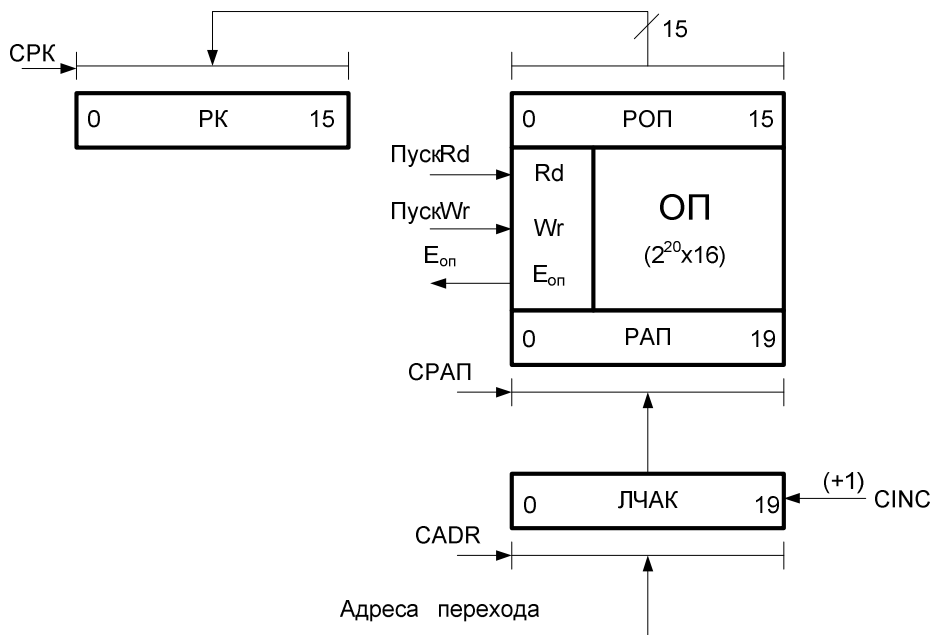

Рисунок 1.2 – Структурна схема блоку виклику команд (рис.1.1) у реєстр команд (РК) з ОП: РАП - реєстр адреси пам'яті; РОП – вихідний реєстр ОП; ЛЧАК - лічильник адреси команд; $E_{оп}$ – ознака закінчення циклу роботи ОП (кінець операції зчитування команди з ОП).

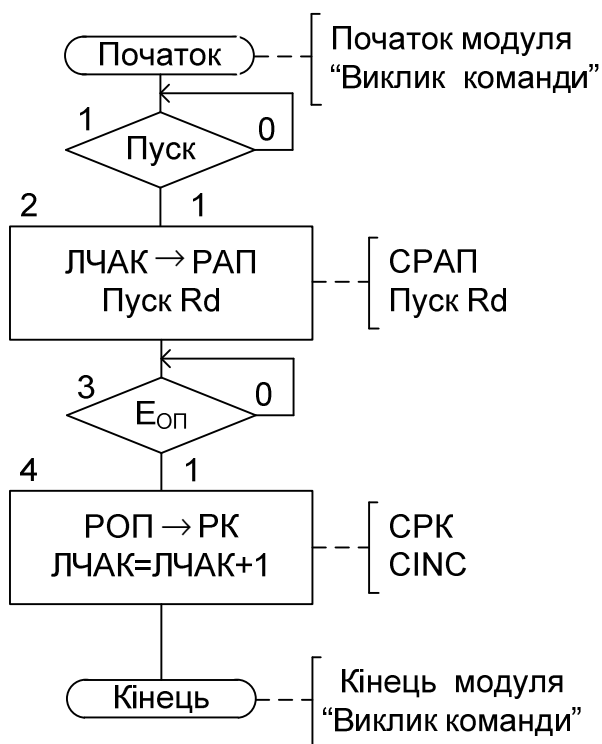

Рисунок 1.3 – Модуль мікропрограми “Виклик команди”: СРАП, СРК, CINC, ПускRd - сигнали керування мікроопераціями у вузлах тракту виклику команди.

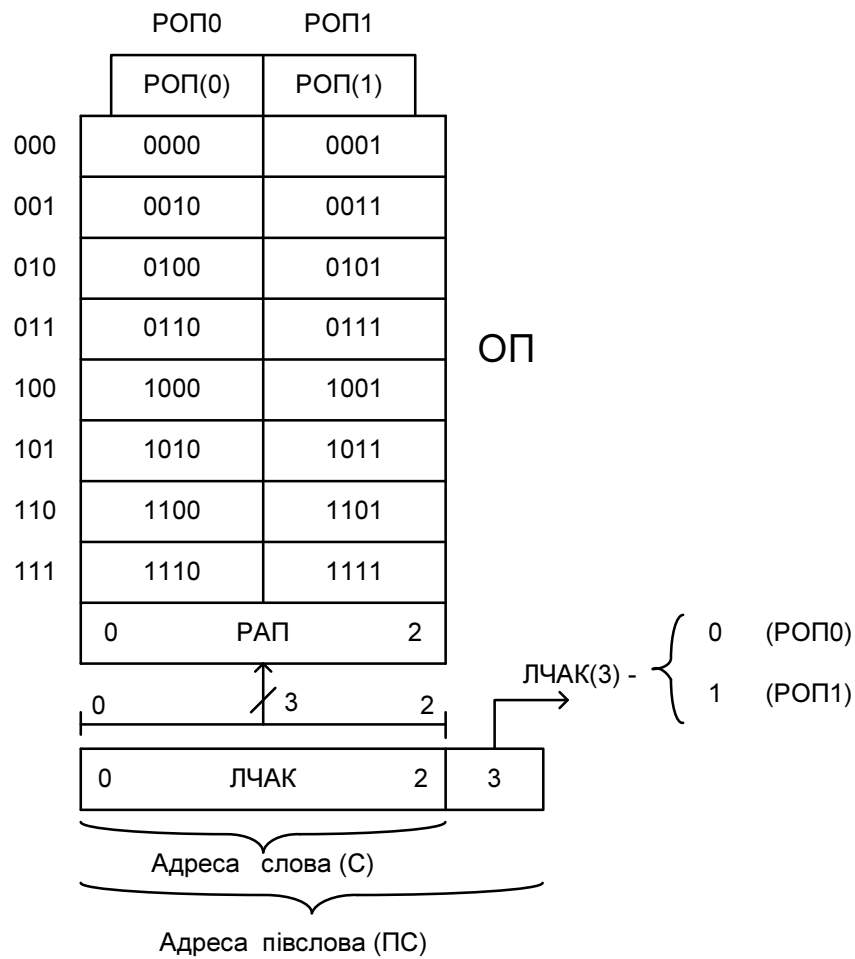
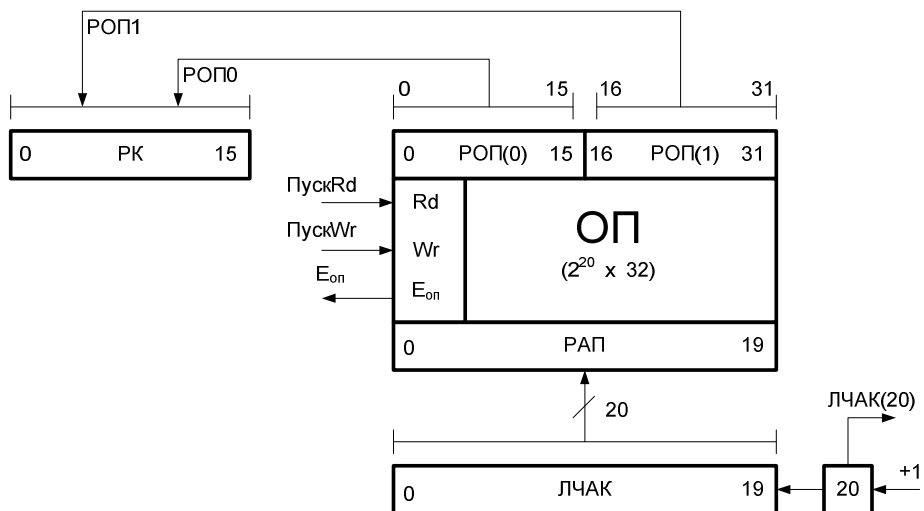

Рисунок 1.4 – Адресація слів (С) і команд довжиною у півслово (ПС)

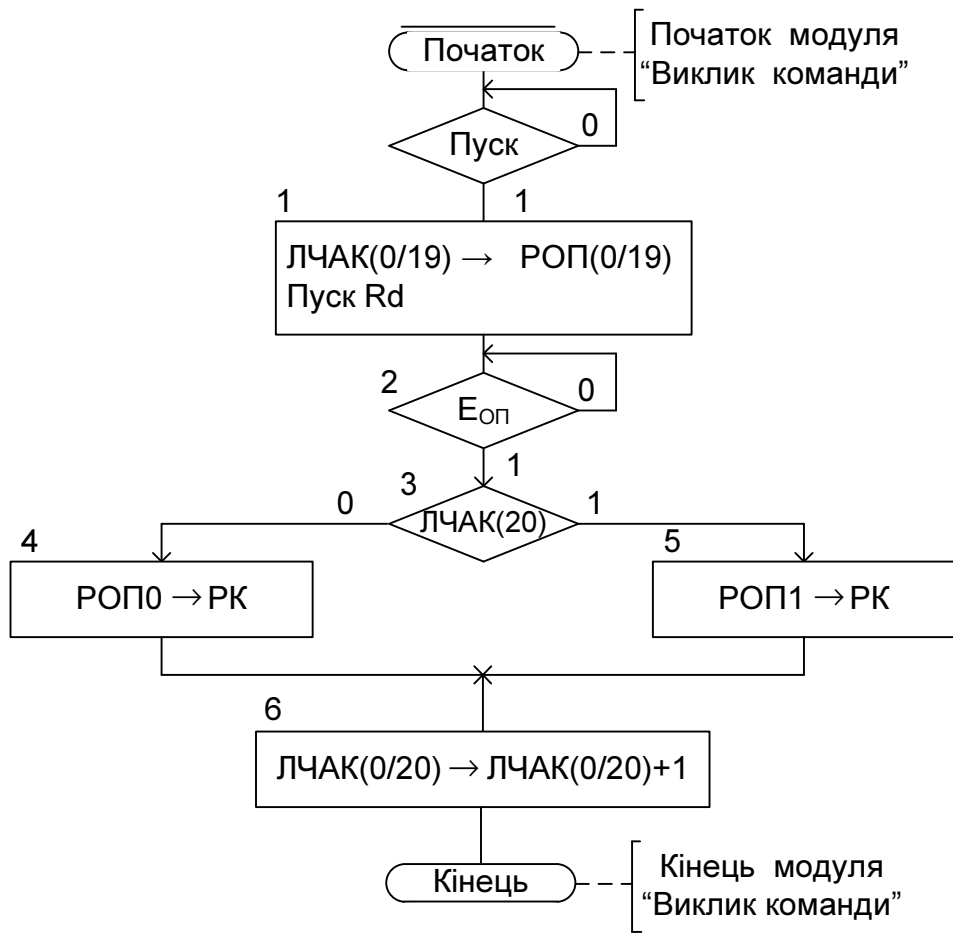

Рисунок 1.6 – Модуль мікропрограми “Виклик команди” при зберіганні двох команд (двох півслів) у одному слові (комірці) ОП.

	РОП0	РОП1	РОП2	РОП3					
101	101 00	101 01	101 10	101 11	ОП				
110	110 00	110 01	110 10	110 11					
111	111 00	111 01	111 10	111 11					
	0	15	16	31	32	47	48	63	

Рисунок 1.7 – Адресація команд довжиною півслово у комірці ОП довжиною чотири півслова (подвійного слова).

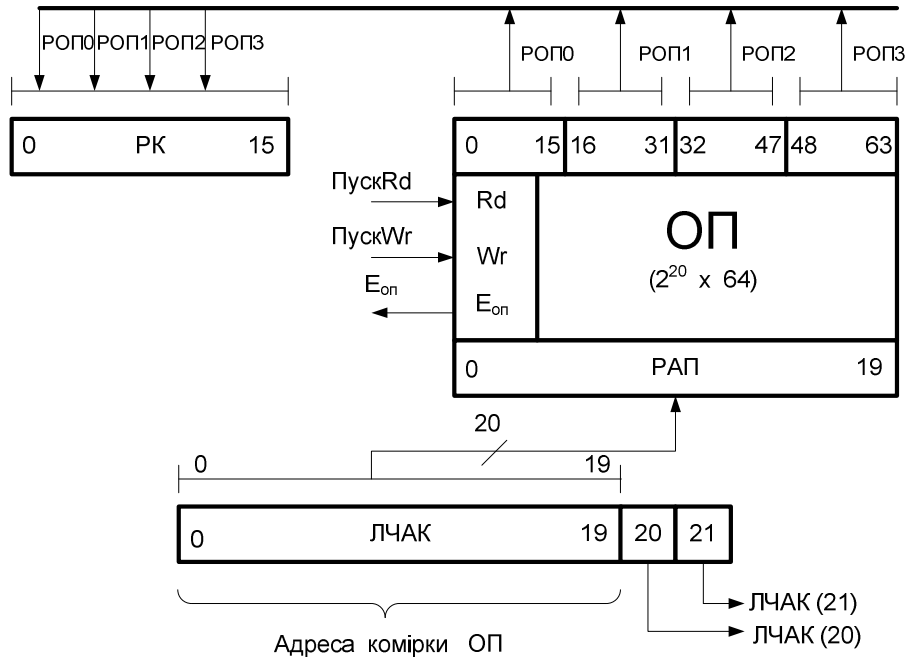

Рисунок 1.8 – Структура блоку виклику команди довжиною півслово (ПС) із комірки пам'яті довжиною чотири півслова (00, 01, 10, 11 - номери півслів у комірки пам'яті).

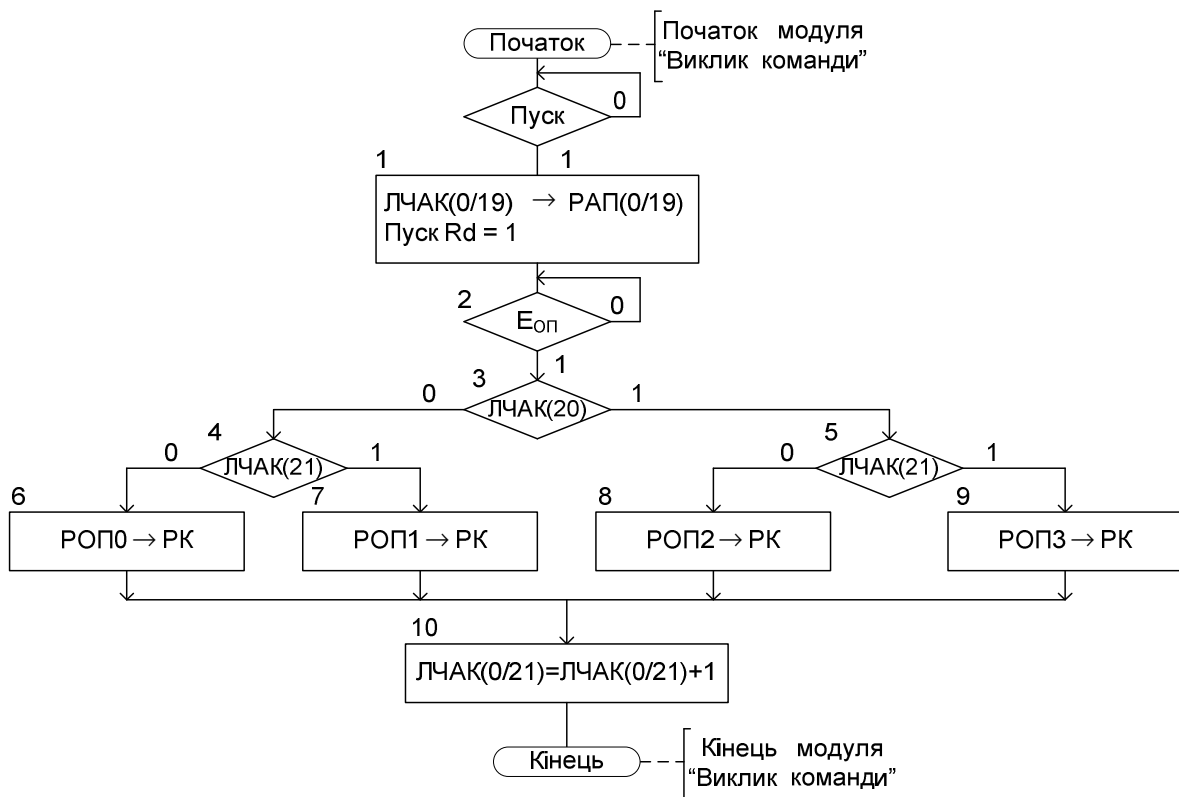

Рисунок 1.9 – Модуль мікропрограми “Виклик команди” при зберіганні команд довжиною півслово (ПС) у комірках пам'яті ОП довжиною чотири ПС (рис.1.7).

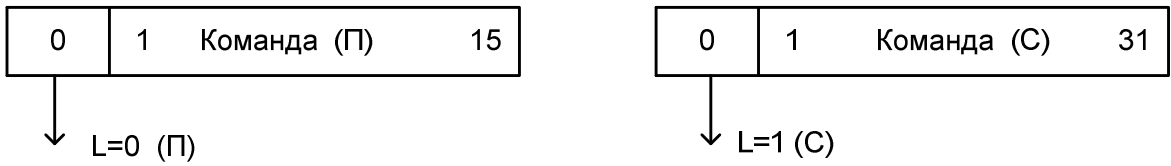

Рисунок 1.10 – Формати команд довжиною півслово ($L = 0$) і слово ($L = 1$).

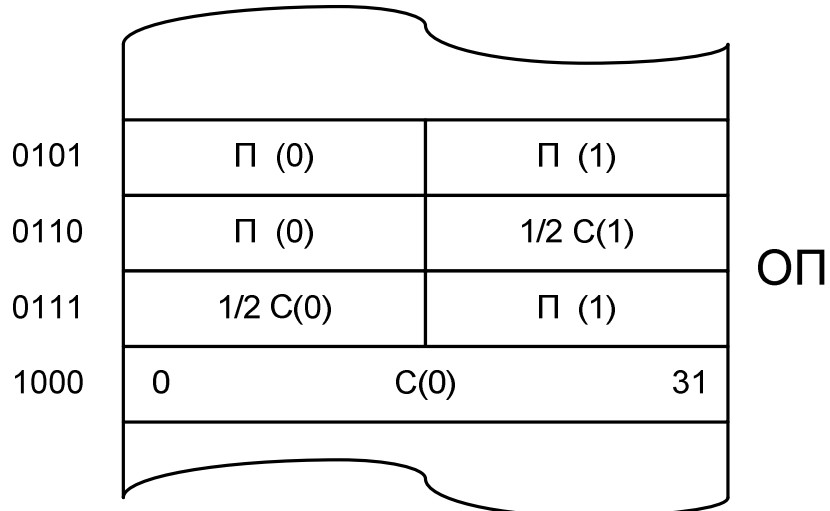

Рисунок 1.11 – Розташування “суміші” команд довжиною півслово (П) і слово (С) в комірках ОП довжиною слово (чотири байти): П (0), П (1) – команда типу “П” розташована відповідно в “0” і “1” півслові РОП; 1/2 С (0), 1/2 С (1) – півслово команди типу “С”, які розташовані в “0” і “1” півслові комірці ОП; С (0) - команда “С” починається з “0” півслова РОП (нульового півслова комірці ОП).

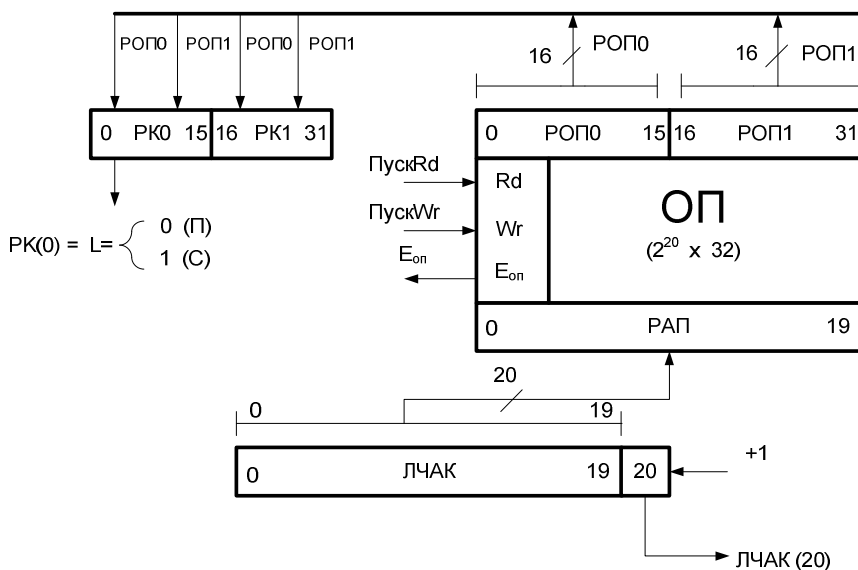

Рисунок 1.12 – Структура блоку виклику команди довжиною півслово (П) або слово (С).

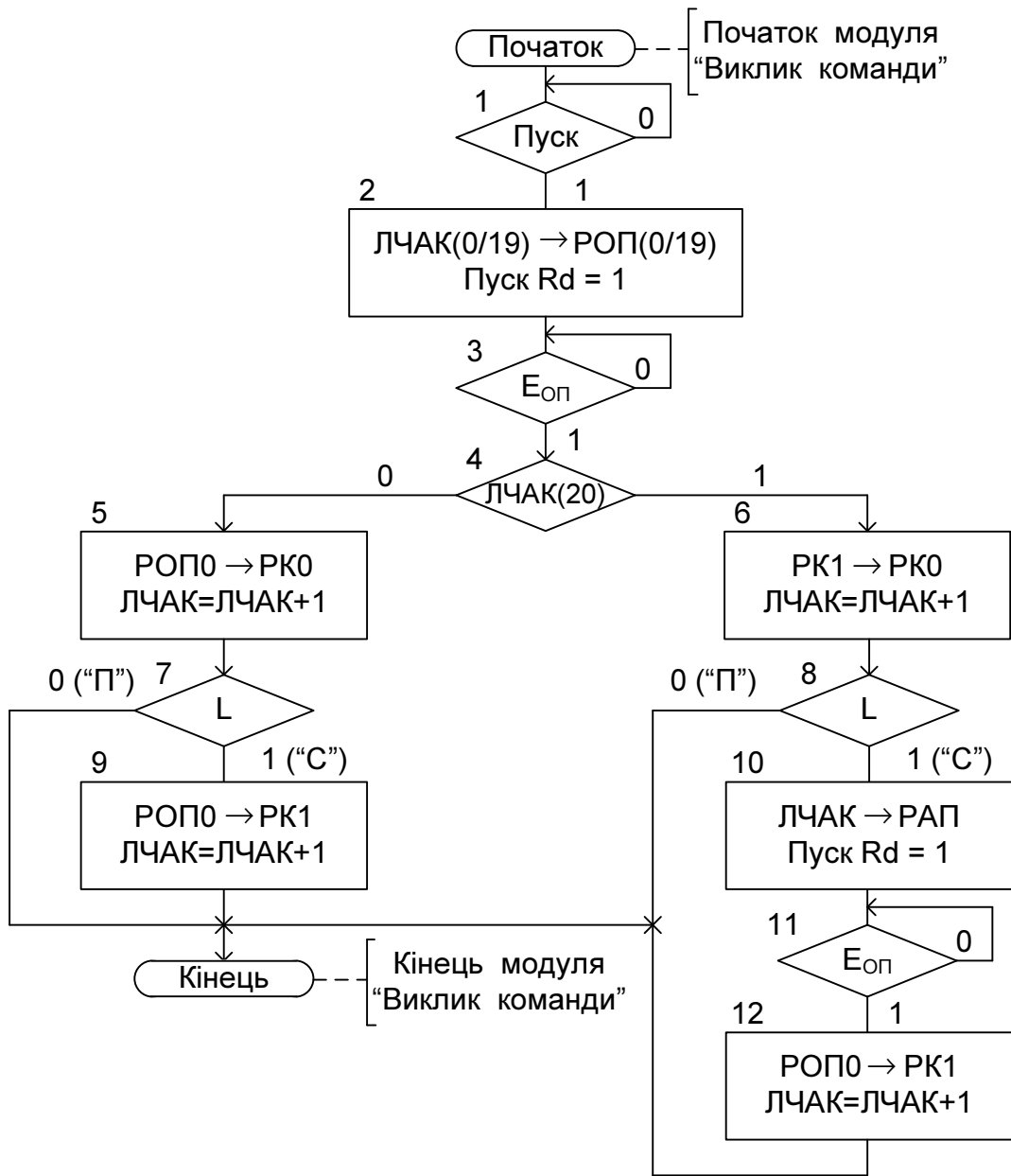

Рисунок 1.13 – Модуль мікропрограми “Виклик команди” при обробці “суміші” команд “П + С” і комірці пам’яті довжиною одне слово (С).

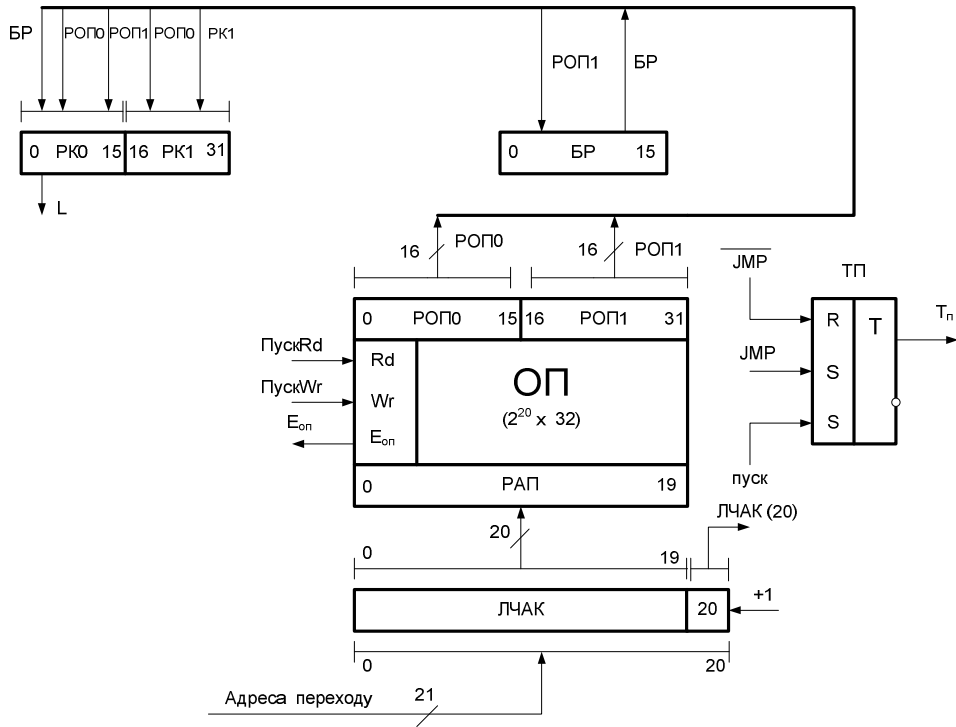

Рисунок 1.14 – Структура блоку виклику команди із буферизацією півслова комірок пам'яті (РОП1)

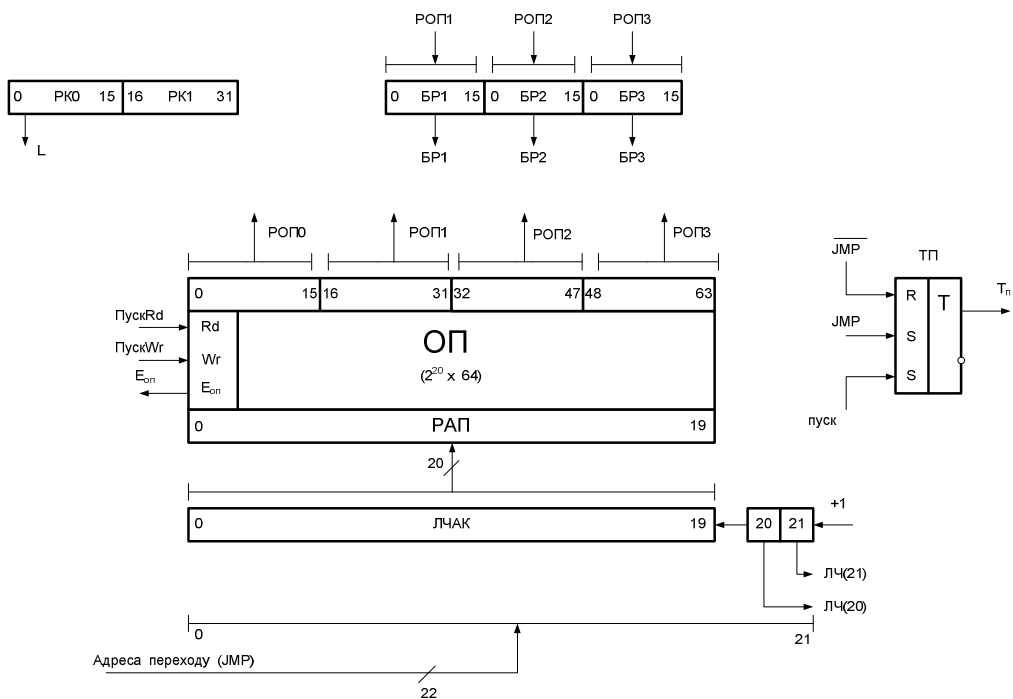

Рисунок 1.16 – Структура блоку виклику команди із буферизацією трьох півслів комірок пам'яті ("П").

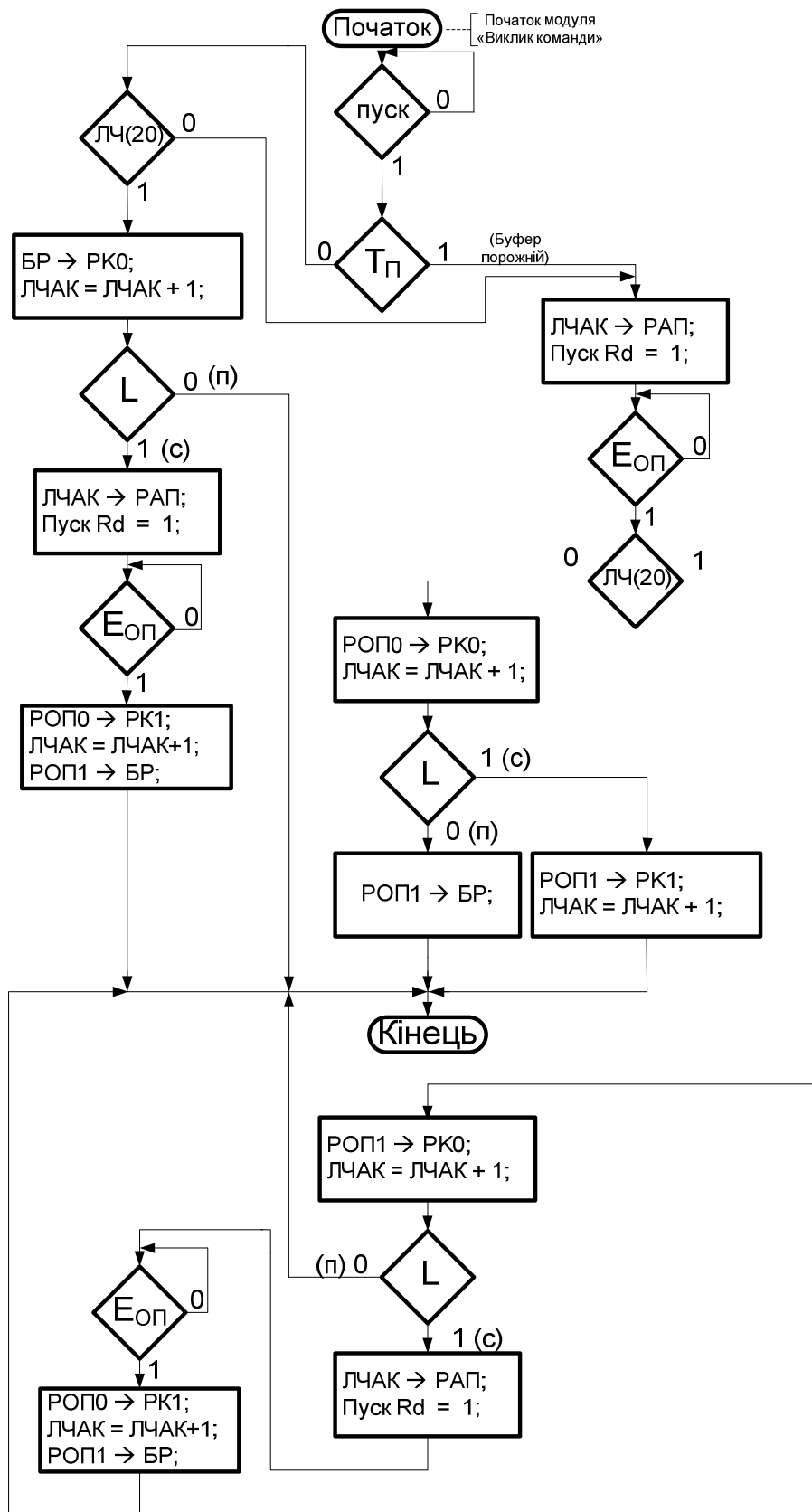

Рисунок 1.15 – Модуль мікропрограми “Виклик команди” із буферізацією півслова (РОП1) комірки пам’яті (рис.1.14).

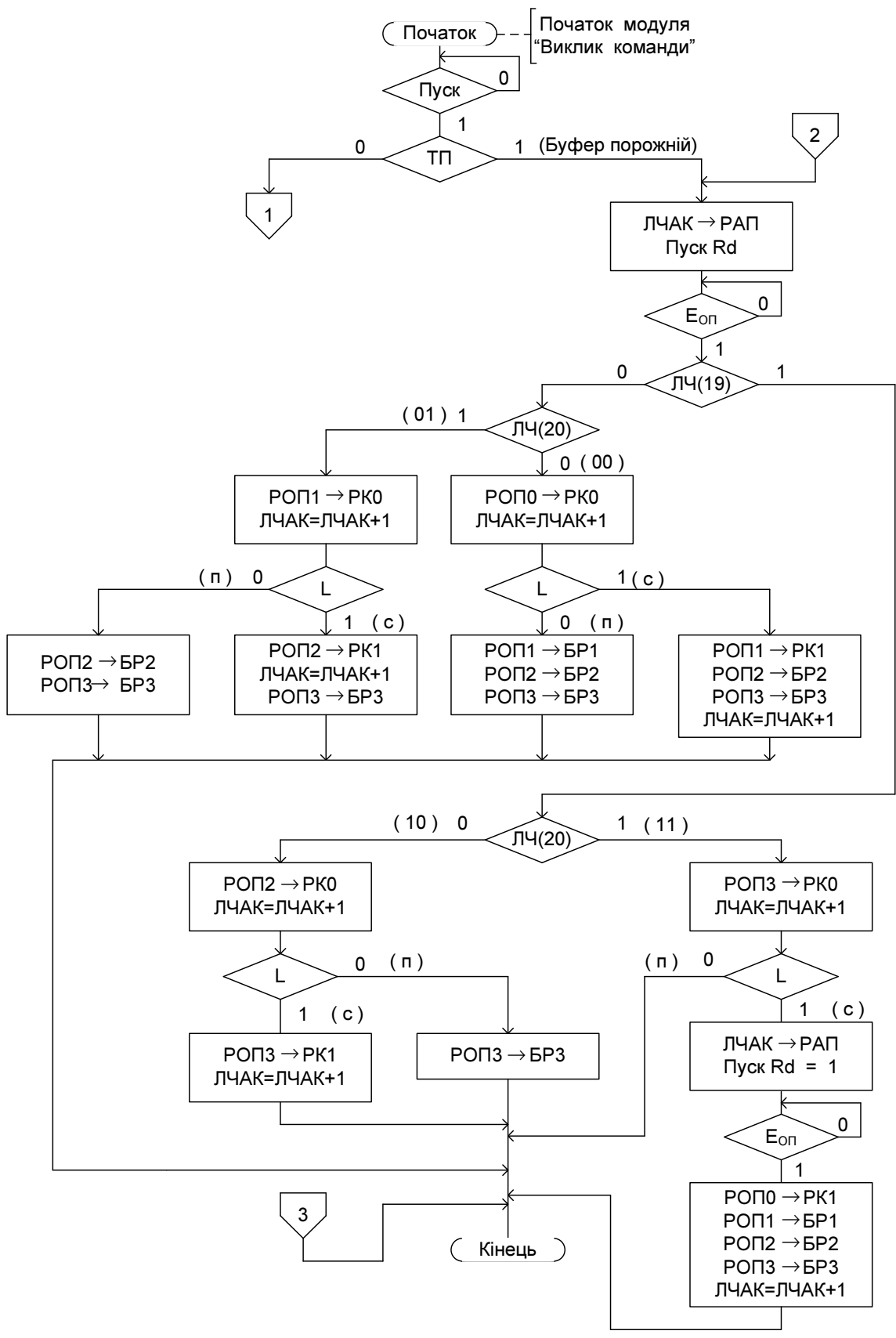

Рисунок 1.17 (початок) - Модуль "Виклик команди" із буферізацією трьох півслів комірок пам'яті (рис.1.16).

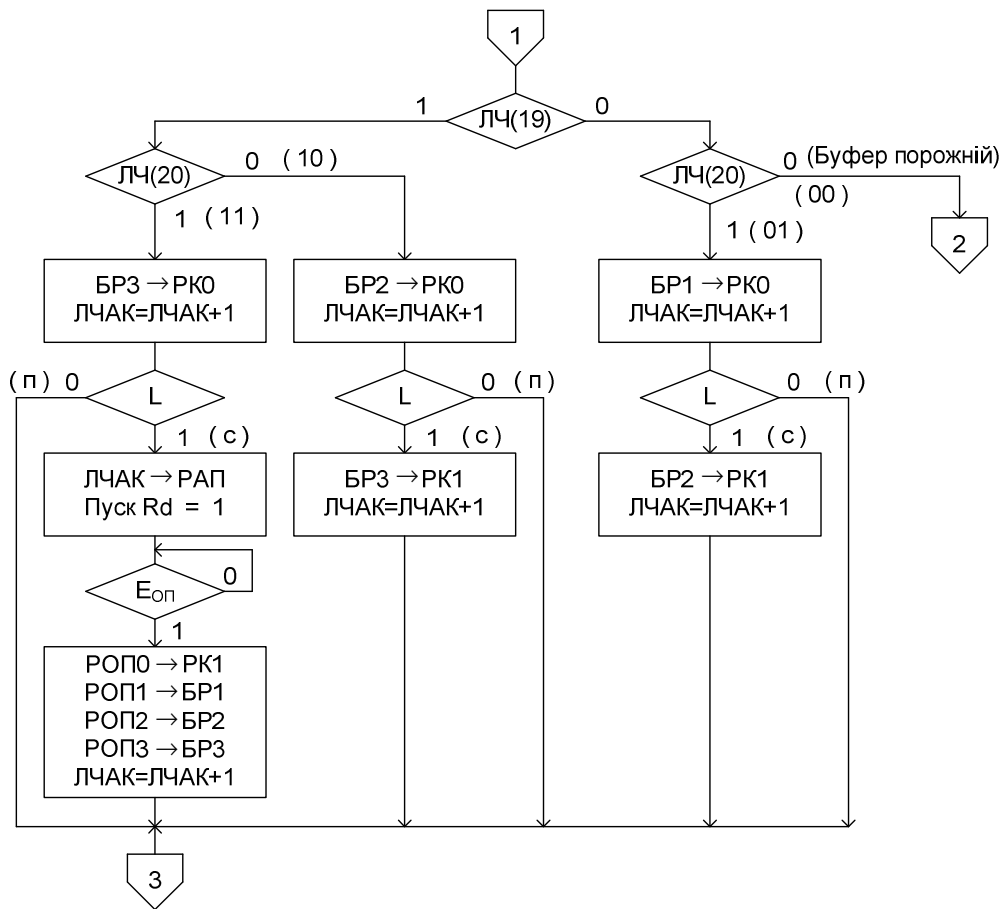

Рисунок 1.17 (кінець) – Модуль “Виклик команди” із буферізацією трьох півслів комірок пам'яті (рис.1.16).

РОП0		РОП1		РОП2		РОП3	
0	П 15	16	П 31	32	П 47	48	П 63
C(00)				C(10)			
П(00)		C(01)				1/2C(11)	
1/2C(00)		П(01)		C(10)			
C(00)				П(10)		П(11)	

ОП

Рисунок 1.18 – Розташування “суміші” команд (П+С) у комірці пам'яті довжиною два слова.

2. ВИКОНАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У ТРИАДРЕСНИХ (3А) І – КОМП'ЮТЕРАХ

2.1. Виконання арифметичних операцій (АО) у триадресних комп'ютерах із індивідуальними каналами передачі інформації між пристроями (І - комп'ютерах) на основі безакумуляторного арифметичного пристрою (БАК АП)

Можлива структура такої машини показана на рис.2.1. Передбачається, що в машині команди АО виконуються згідно алгоритму:

$$(A1) * (A2) \rightarrow A3,$$

де $(A1)$, $(A2)$ - вміст комірок пам'яті за адресами $A1$ і $A2$; $A3$ - адреса комірки пам'яті для запису результату.

Мікропрограма роботи керуючого автомата комп'ютера при виконанні “АО” показана на рис.2.2. При цьому передбачається, що модуль “Виклик команди” реалізується з використанням раніше викладених зв'язків (інформаційних каналів) і алгоритмів. У зв'язку з багаторазовим характером роботи АП у мікропрограмі реалізовано алгоритм формування “подовженого” такту КП комп'ютера із використанням сигналу готовності даних в АП - $E_{АП}$ (вершина 12).

2.2. Виконання АО у триадресних (3А) І – комп'ютерах на основі акумуляторного АП (АК АП)

При використанні акумуляторного АП у триадресної машині використовуються різні способи завдання другого операнда і адреси зберігання результату АО (рис.2.3). Можлива структура для реалізації АО із неявною адресацією другого операнда та неявним способом завдання адреси результату операції показана на рис.2.4. Відповідний модуль мікропрограми “Виконання АО” у машині на основі акумуляторного АП наведено на рис.2.5.

2.3. Виконання АО у двоадресної (2А) машині на основі архітектури АК АП

Можливі способи завдання операндів у двоадресної (2А) машині на основі архітектури АП АК показані на рис.2.6. Склад і зв'язки у машині та алгоритм виконання АО наведені відповідно на рис.2.7 і рис.2.8.

2.4. Виконання АО у одноадресній машині (1А) на основі архітектури АК АП

Типові способи виконання АО і ПО у одноадресній (1А) машині на основі архітектури АК АП показані на рис.2.9. Можлива структура для реалізації АО у одноадресній машині і алгоритм виконання АО у АП АК наведені відповідно на рис.2.10 і рис.2.11.

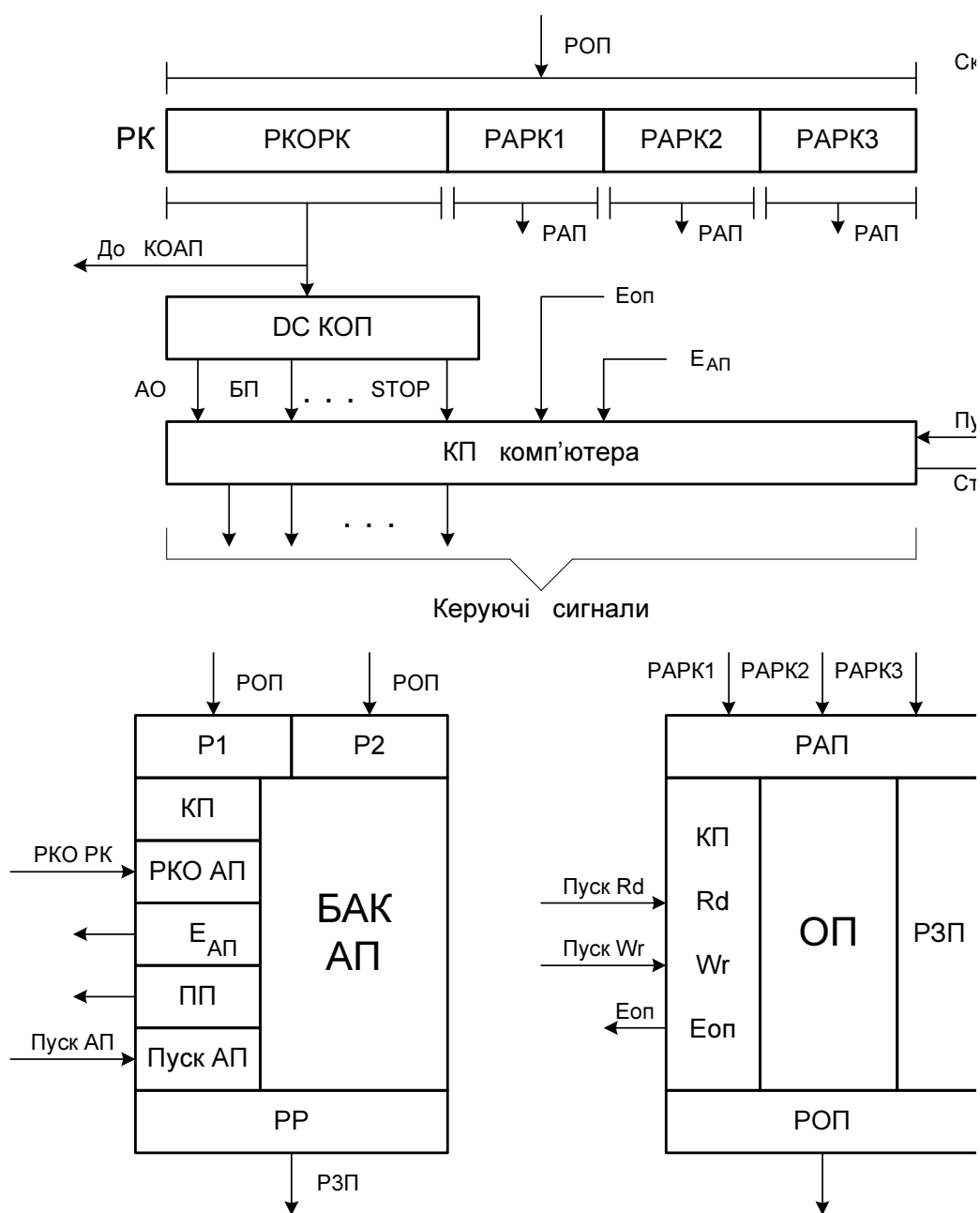

Рисунок 2.1 - Структура триадресного (3А) комп'ютера на основі безакумуляторного (БАК) арифметичного пристрою (АП):

РКОРК - реєстр коду операції реєстру команд;

РАРК1, РАРК2, РАРК3 - реєстри першої, другої і третьої адреси реєстру команд (РК);

РЗП – реєстр запису ОП;

АО - ознака арифметичної операції;

БП – ознака команди безумовного переходу;

STOP - ознака команди зупинки комп'ютера (за програмою).

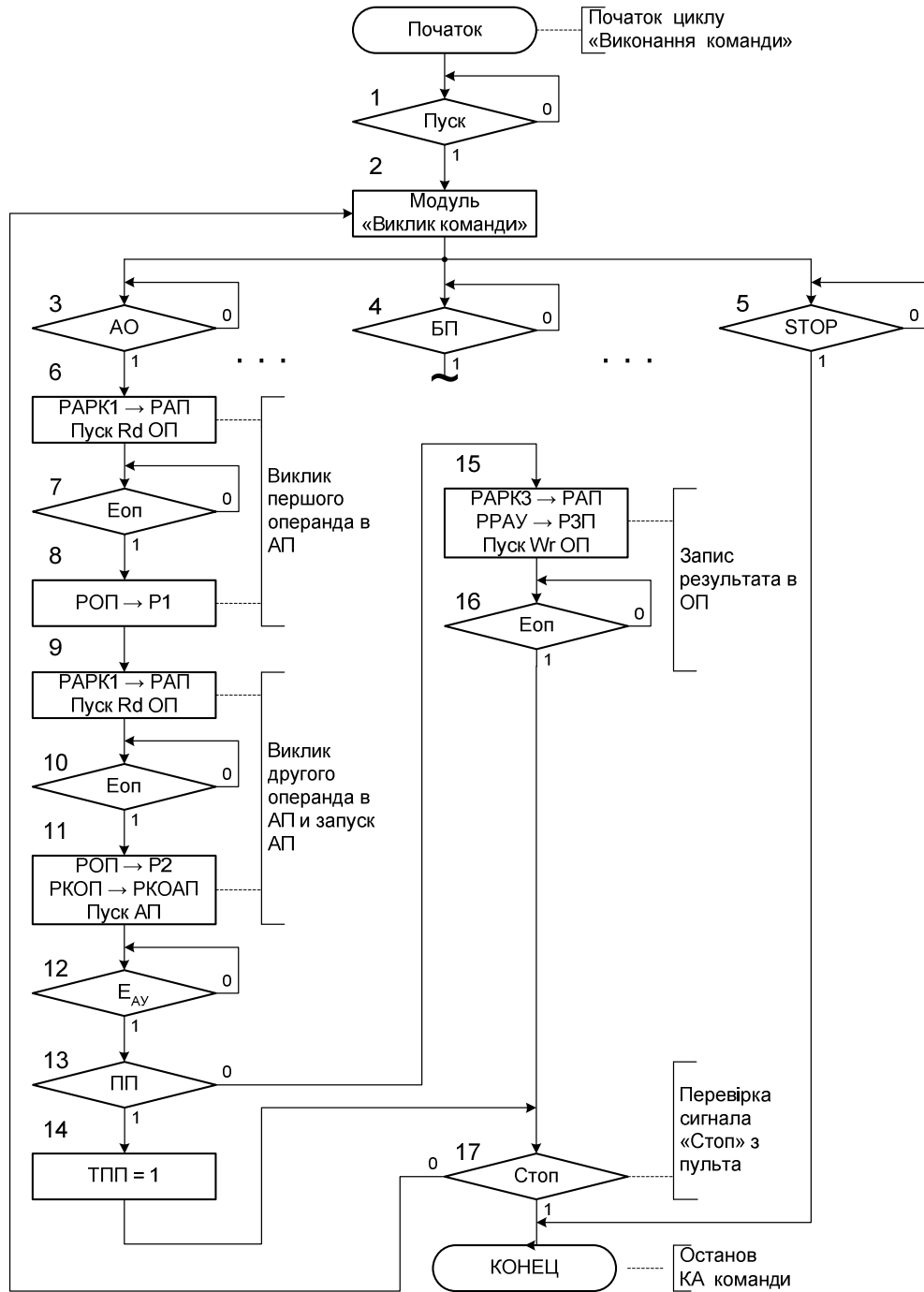

Рисунок 2.2 - Модуль мікропрограми “Виконання АО” у триадресній (ЗА) машині (рис.2.1) на основі безакумуляторного АП (БАК АП)

КОП	ОМ	A1	A2	A3	Алгоритм виконання АО
АО	M_{123}	A1	A2	A3	$(A1) * (A2) \rightarrow A3$
АО	M_{12A}	A1	A2	-	$(A1) * (A2) \rightarrow AK$
АО	M_{1A}	A1	-	-	$(A1) * AK \rightarrow AK$
АО	M_{1A3}	A1	-	A3	$(A1) * AK \rightarrow A3$

Рисунок 2.3 - Модифікації (М) триадресних (3А) команд (КОП A1 A2 A3) арифметичних операцій (АО) машини на основі акумуляторного АП (АК АП): АК - акумулятор АП (регістр – акумулятор АП); ОМ – ознака модифікації триадресної команди; M_{123} , M_{12A} , M_{1A} , M_{1A3} - ознаки модифікації АО у триадресній ЕОМ.

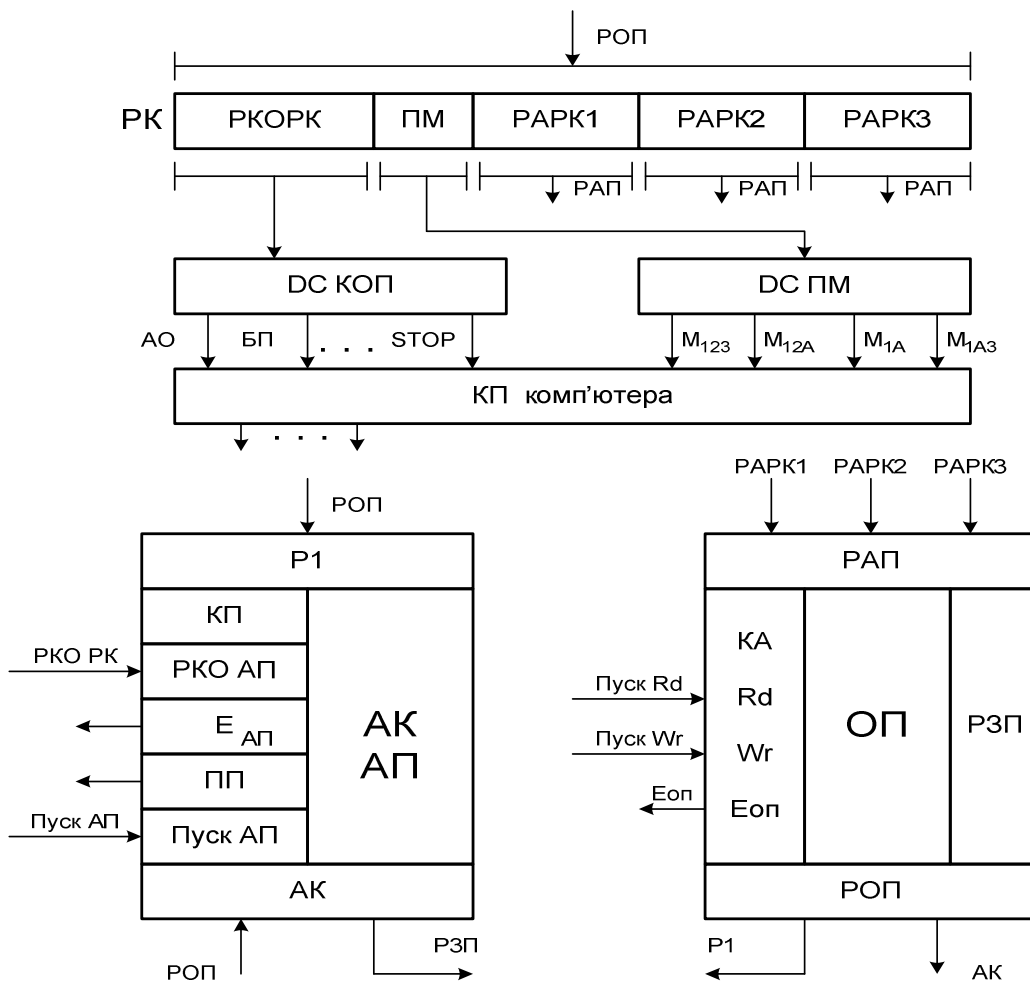

Рисунок 2.4 – Структура триадресної машини на основі акумуляторного АП (АК АП)

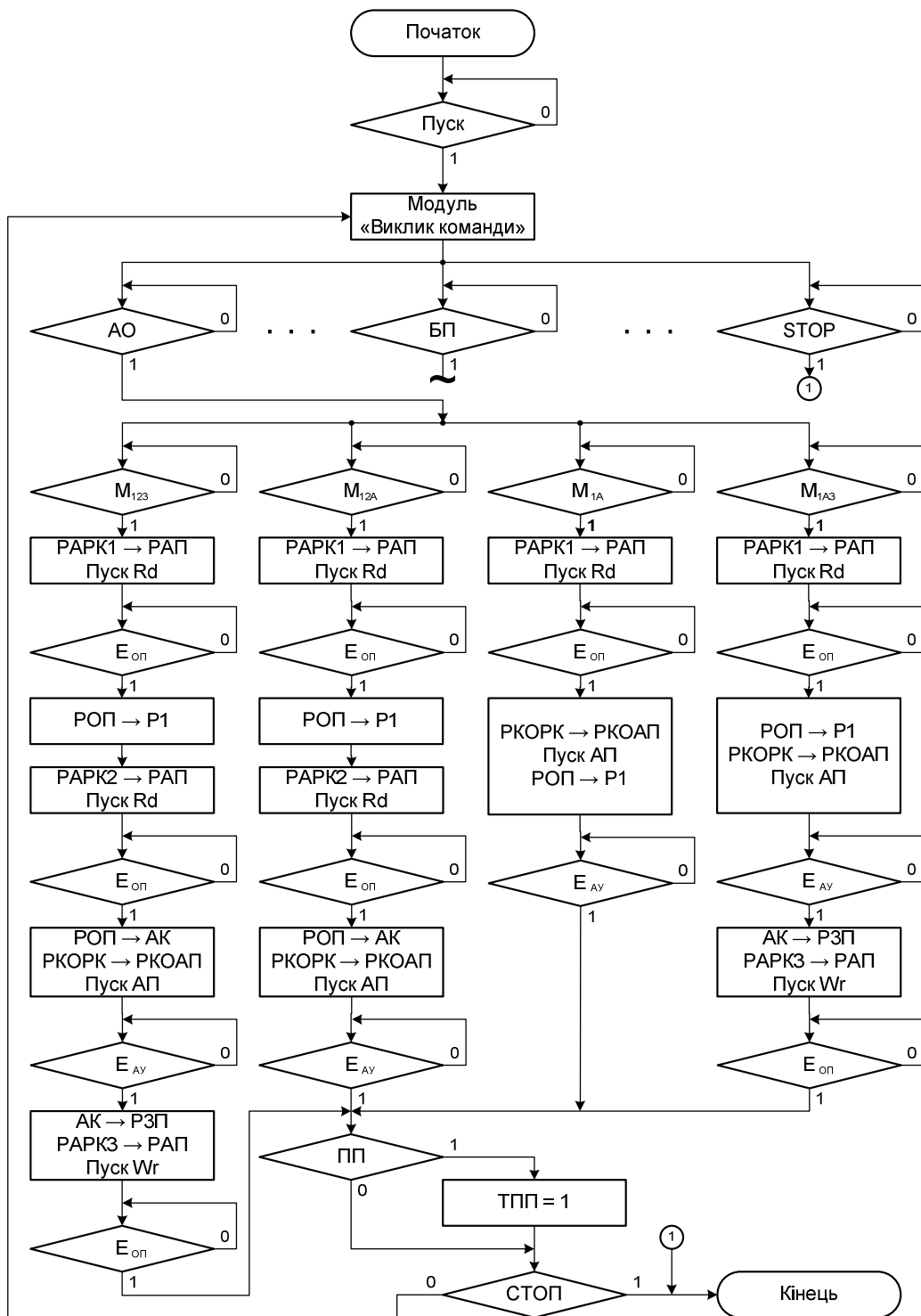

Рисунок 2.5 – Модуль “Виконання АО” у триадесній машині на основі АП АК

КОП	ОМ	А1	А2	Алгоритм виконання АО
АО	M_{I22}	A1	A2	$(A1) * (A2) \rightarrow A2$
АО	M_{I2A}	A1	A2	$(A1) * (A2) \rightarrow AK$
АО	M_{IA2}	A1	A2	$(A1) * AK \rightarrow A2$
АО	M_{IAA}	A1	-	$(A1) * AK \rightarrow AK$

Рисунок 2.6 - Модифікація (М) двоадресних АО у машині на основі АК АП

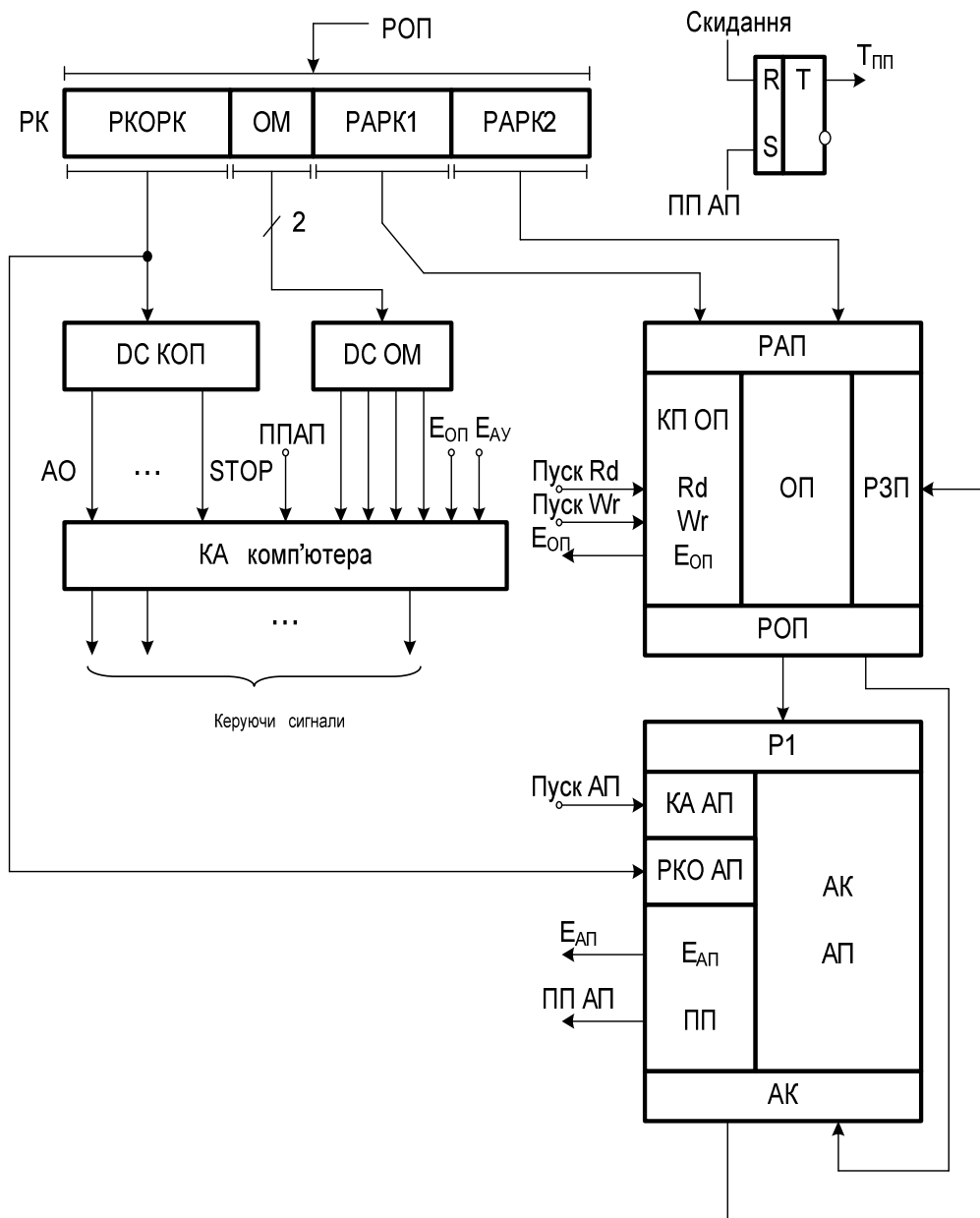

Рисунок 2.7 – Структура двоадресної машини на основі АП АК

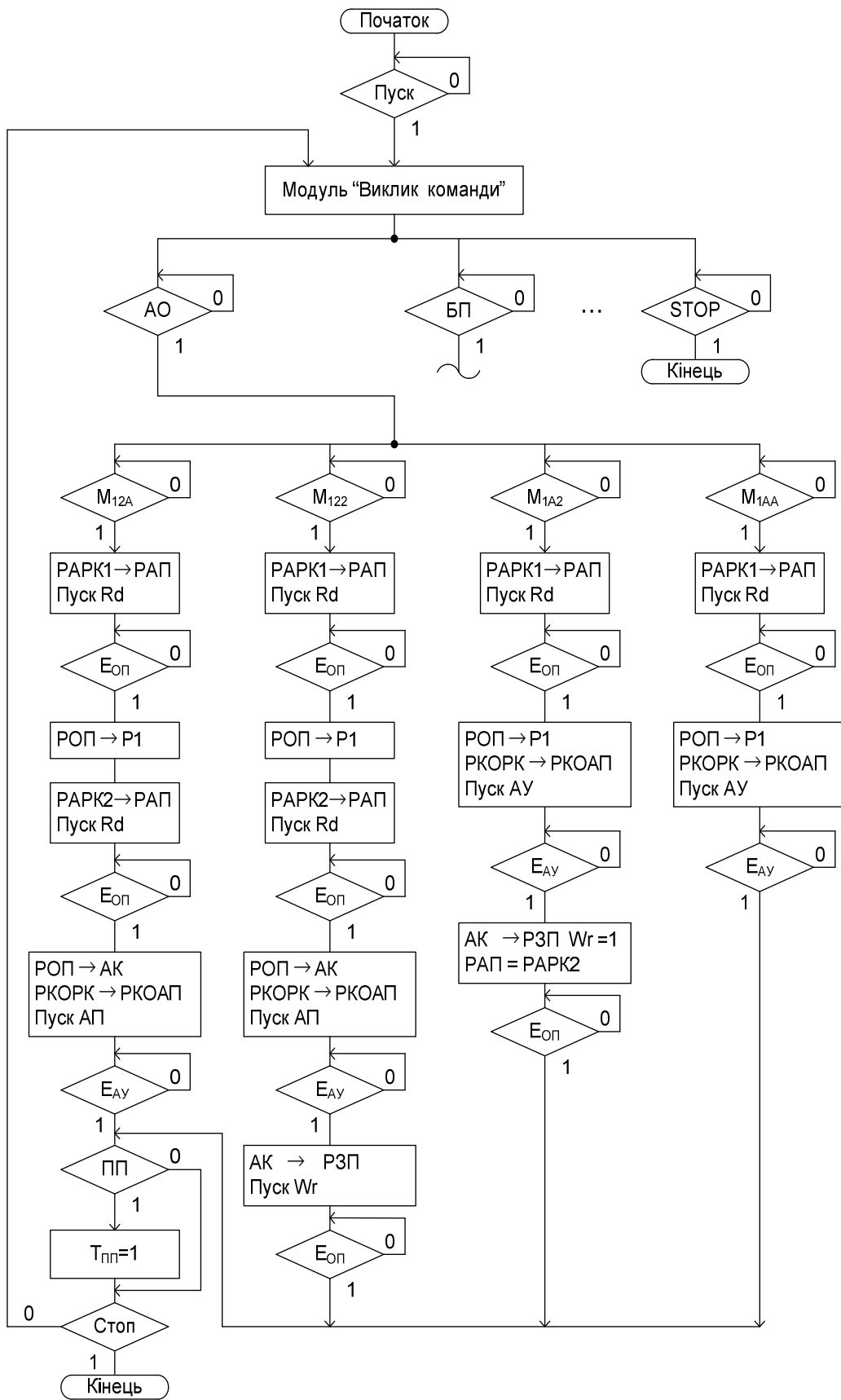

Рисунок 2.8 – Модуль “Виконання АО” двоадресної машини на основі АП АК

КОП	ПМ	А	Алгоритм виконання АО і посилкових операцій (ПО)
АО	0	А	$(A) * АК \rightarrow АК$
АО	1	А	$(A) * АК \rightarrow A$
АО	0	А	$(A) \rightarrow АК$ (завантаження АК)
АО	1	А	$АК \rightarrow A$ (запис АК в ОП)

Рисунок 2.9 – Способи виконання АО і ПО у одноадресній (1А) машині
на основі АК АП

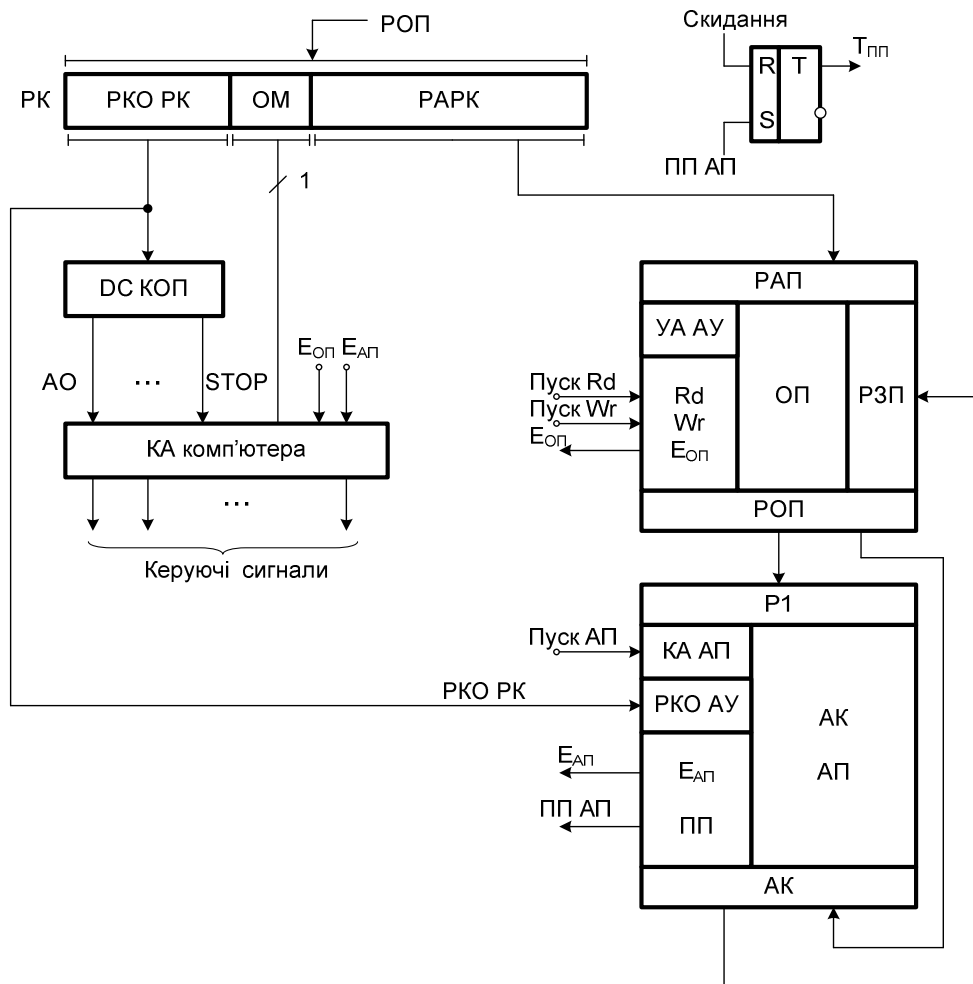

Рисунок 2.10 – Структура одноадресної (1А) машини для реалізації типових команд завантаження АК (ПО) і виконання АО в АП АК.

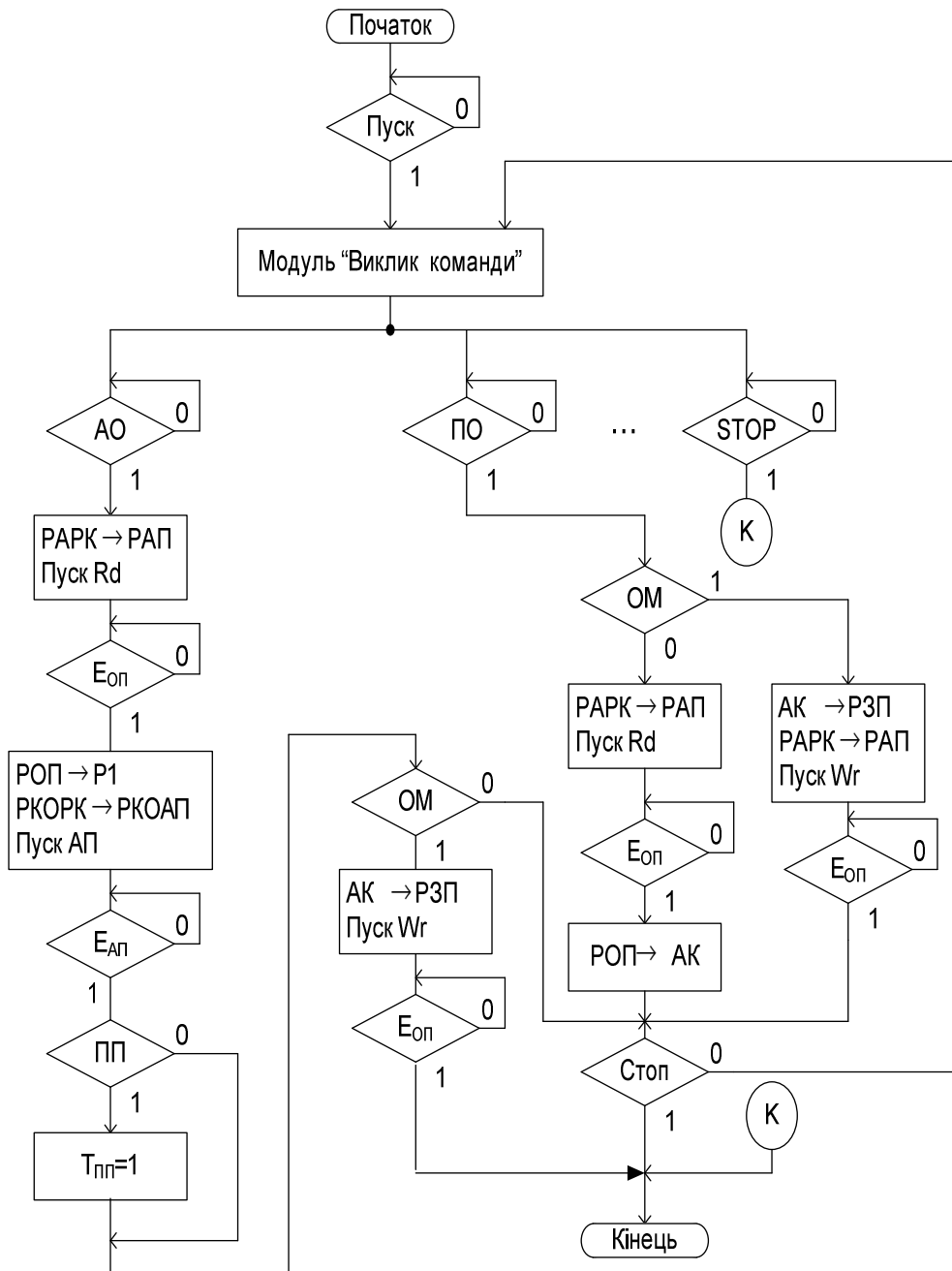

Рисунок 2.11 – Виконання АО і ПО у одноадресній машині на основі АП АК

3.ВИКЛИК КОМАНД У М – КОМП'ЮТЕРАХ (У КОМП'ЮТЕРАХ ІЗ ЗАГАЛЬНОЮ СИСТЕМНОЮ МАГІСТРАЛЛЮ) НА ОСНОВІ БЕЗАКУМУЛЯТОРНОГО АП (БАК АП)

Можлива структура М – комп'ютера із загальною системною магістраллю і роздільними шинами даних (ШД), адреси (ША) і керування (ШК) показана на рис.3.1. Керування викликом команди постійної довжини (довжиною одне 32 – розрядне слово) і ширині вибірки з ОП довжиною одне 32 – бітове слово у цьому випадку здійснюється відповідно до мікропрограми на рис.3.2.

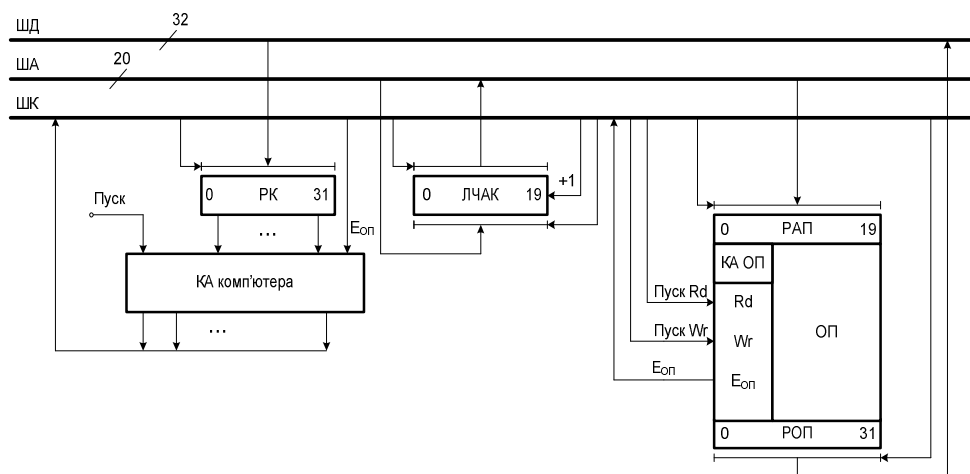

Рисунок 3.1 - Структура блоку “Виклик команди” у комп'ютері з М - архітектурою

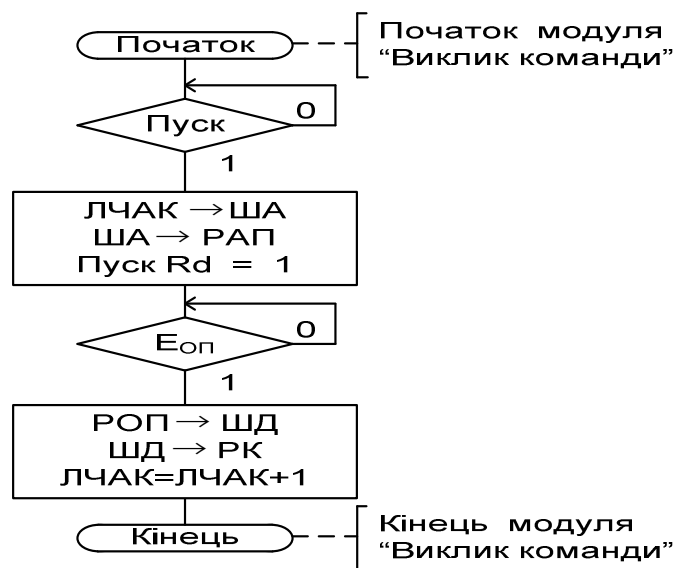

Рисунок 3.2 – Виклик команди у комп'ютері із М – архітектурою

4. ВИКОНАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ (АО) У ТРИАДРЕСНОМУ (ЗА) М – КОМП'ЮТЕРІ НА ОСНОВІ БЕЗАКУМУЛЯТОРНОГО АП (БАК АП)

Можлива структура триадресного (ЗА) М – комп'ютера для реалізації АО у БАК АП показана на рис.4.1. Модуль виконання АО у БАК АП у машині із магістральною організацією показано на рис.4.2. Передбачається, що виконання команд здійснюється відповідно до алгоритму

$$(A1) * (A2) \rightarrow A3,$$

де $(A1)$, $(A2)$ - вміст першої та другої адреси команди; $A3$ – значення третьої адреси команди; * - тип АО в АП.

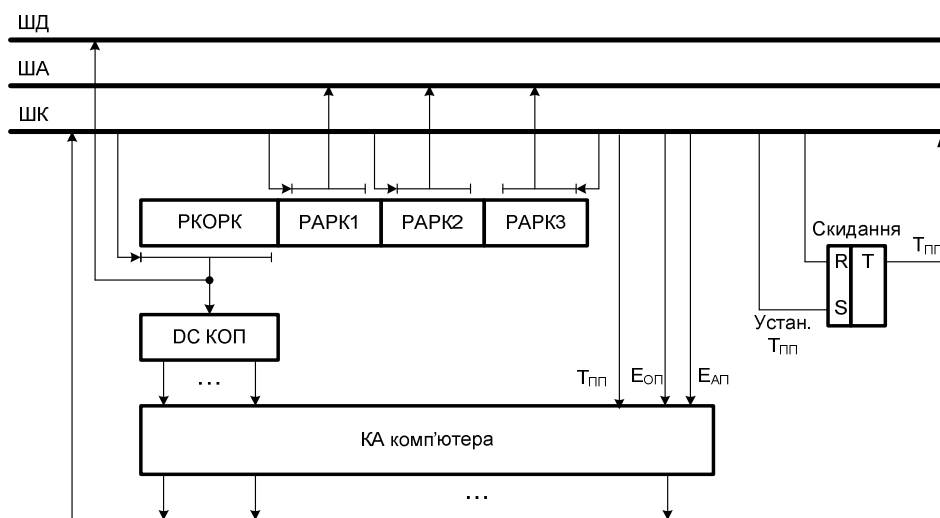

Рисунок 4.1 – Структура зв'язків у триадресному М – комп'ютері для реалізації АО в АП БАК (початок)

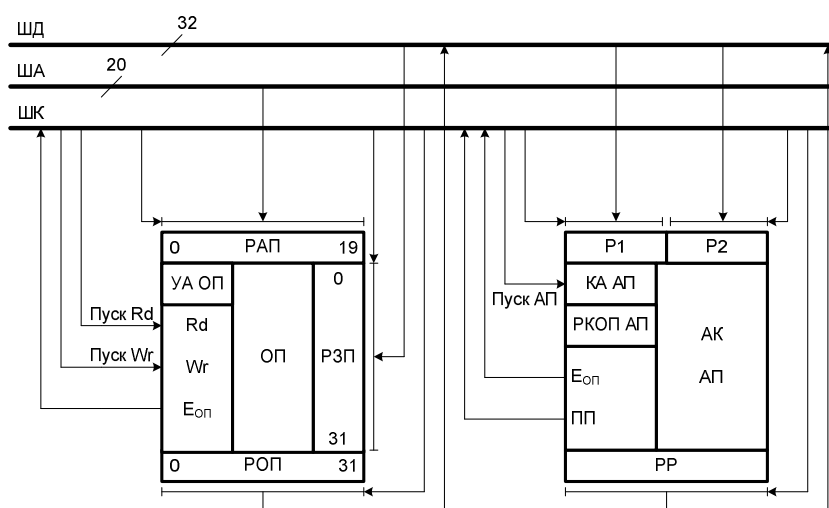

Рисунок 4.1 - Структура зв'язків у триадресному М – комп'ютері для реалізації АО у БАК АП (кінець)

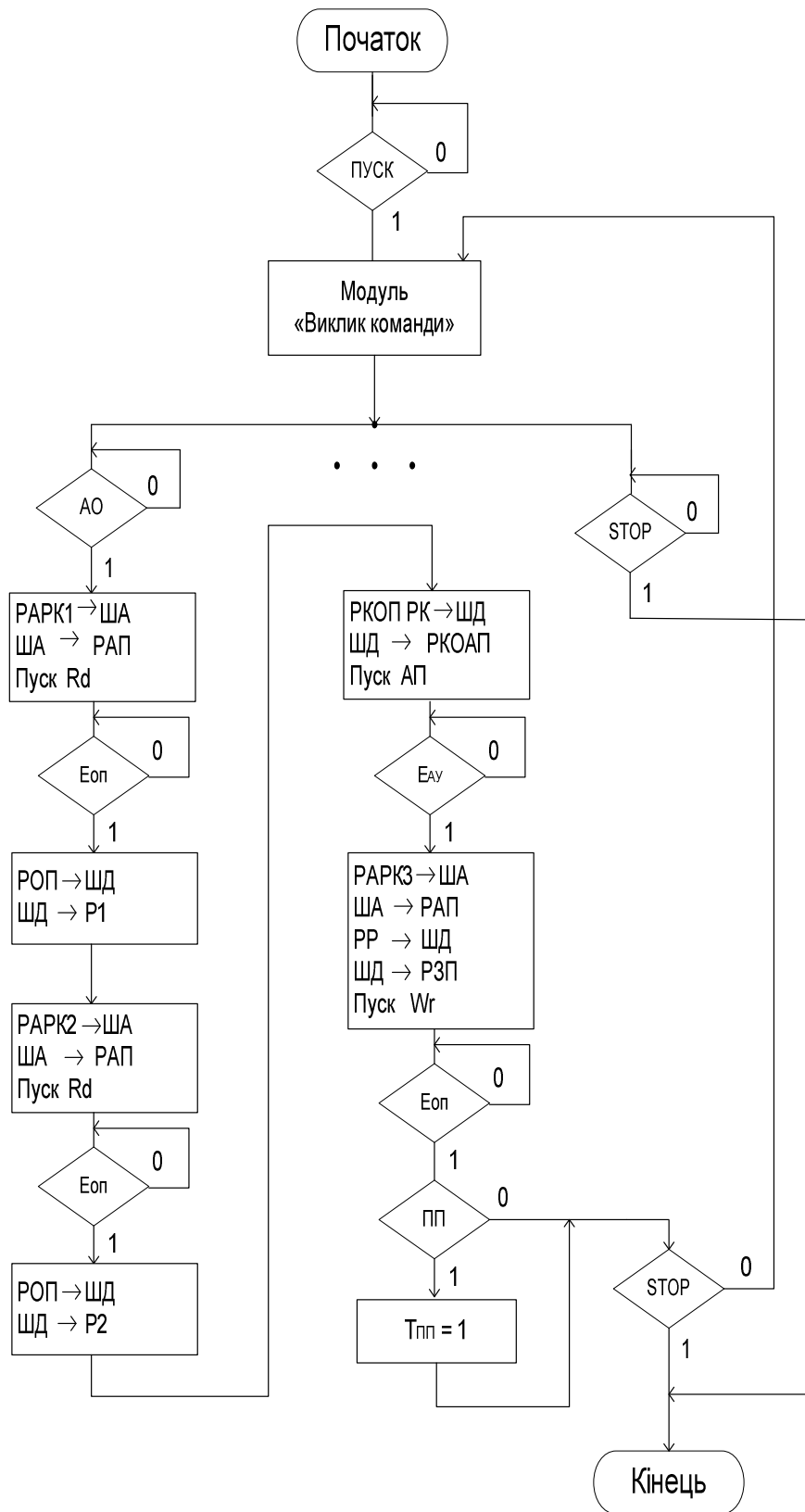

Рисунок 4.2 – Виконання АО у БАК АП триадресного М - комп'ютера

5. СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯДРА КОМП'ЮТЕРА ІЗ ІЄРАРХІЧНОЮ ПАМ'ЯТТЮ НА ОСНОВІ РЕГІСТРОВОЇ ПАМ'ЯТІ І ОПЕРАТИВНОГО ЗАПАМ'ЯТОВУЮЧОГО ПРИСТРОЮ

Інформаційні канали та сигнали керування реєстрової пам'яті (РП) і оперативної пам'яті (ОП) показані на рис.5.1. Короткі адреси комірок пам'яті РП утворюють у командах (рис.5.2 – рис.5.4) машини адреси типу R, а складові виконавчих адрес ОП ($A_{ВИК}^{ВД}$ і $A_{ВИК}^{ХВД}$) утворюють у командах (рис.5.2 – рис.5.4) так звані адреси типу S. Результат операції у ОП завжди записується в один із реєстрів РП (за адресою R1). Отже, формально кожний із реєстрів РП може бути використано у якості акумулятора в процесі обробки даних.

Другий операнд може адресуватися також адресою типу R. Тоді команда утворює формат RR (рис.5.5). При адресуванні у другій адресі простої змінної адреса операнда визначається однорівневою відносною адресацією (рис.5.6):

$$A_{ВИК}^{ВД} = ОП [PP(B_2) + D_2],$$

де $PP(B_2)$ - базова адреса даних в ОП (вміст комірки пам'яті РП за адресою B_2); D_2 - зміщення адреси другого операнда щодо базової адреси даних в ОП.

Таким чином, команди при $B \neq 0$ (при $A_{ВИК}^{ВД}$) являють собою RS структуру (перша адреса в команді типу R, а друга - типу S).

При адресуванні у командах за другою адресою одного з елементів деякого масиву даних ($X_0, X_1, \dots, X_i$) адреса другого операнда задається з використанням дворівневої (рис.5.3) відносної адресації (рис.5.6):

$$A_{ВИК}^{ХВД} = PP(X_2) + PP(B_2) + D_2,$$

де $(PP(B_2) + D_2)$ - адреса нульового елемента (X_0) масиву X у області даних ОП; $PP(X_2)$ - зміщення адреси поточного елемента масиву (X_i) щодо першого елемента масиву (X_0).

Таким чином, у структурному відношенні команди цього типу є структурою типу RX (R - ознака адреси першого операнда, X - ознака адресації елемента масиву чисел з другої адреси).

Із позиції розрядності коду команди RR, RX і RS утворюють "суміш" 16 – розрядного (П) і 32 – розрядного (С) форматів. Тому керування викликом команд повинне здійснюватися з урахуванням можливості початку команди або з нульового півслова РОП (РОП0), або першого півслова РОП (РОП1). Відповідна ознака початку поточної команди

визначається 20 – м розрядом ЛЧАК (ЛЧАК(20)) (рис.5.1). Змістовний граф модуля “Виклик команди” показано на рис.5.7. Змістовний граф модуля “Виконання АО” показано на рис.5.8.

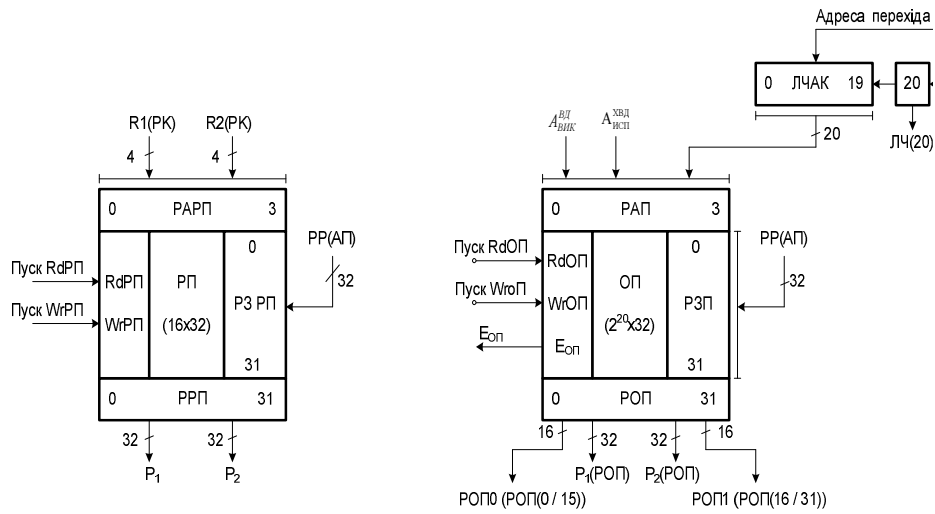

Рисунок 5.1 – Структура ієрархічної пам'яті комп'ютера із локальною регістровою пам'яттю (РП)

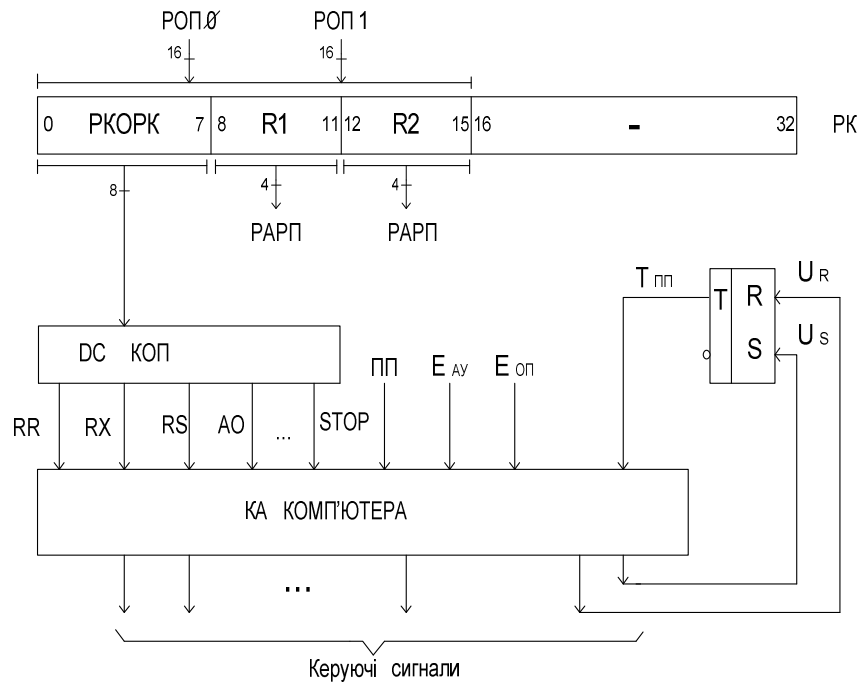

Рисунок 5.2 – Активні поля регістру команд (PK) при виконанні команди RR у комп'ютері (R1 і R2 - адреси простих змінних у РП)

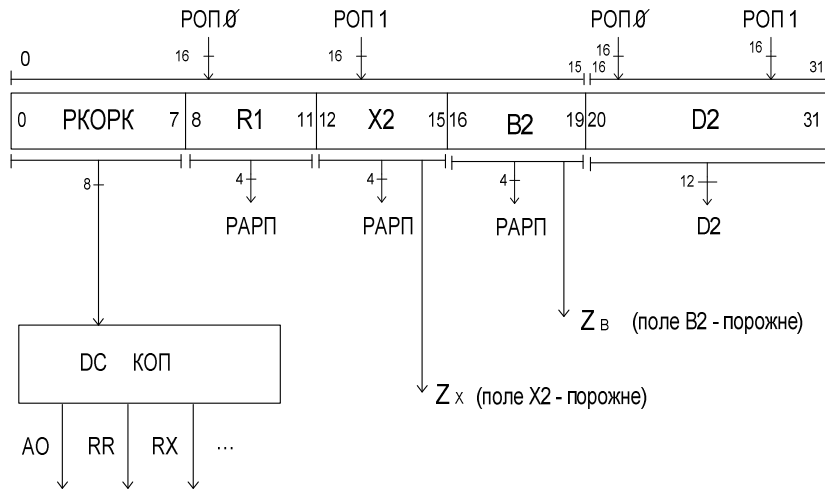

Рисунок 5.3 – Активні поля регістру команд (PK) при виконанні команди RX:

- R1 – адреса простої змінної в РП;
- B2 - базова адреса (у РП по B2) для даних в ОП;
- D2 – зміщення масиву чисел X ($x_0, x_1, \dots$) відносно бази даних B2;
- X - адреса в РП по X2 для поточного елемента масиву ($x_0, x_1, \dots$);
- $x_i = \text{ОП} [\text{РП} (B2) + \text{РП} (X2) + D2]$,
- де $(\text{РП}(B2) + \text{РП}(X2) + D2)$ - адреса комірки ОП (адреса типу S).

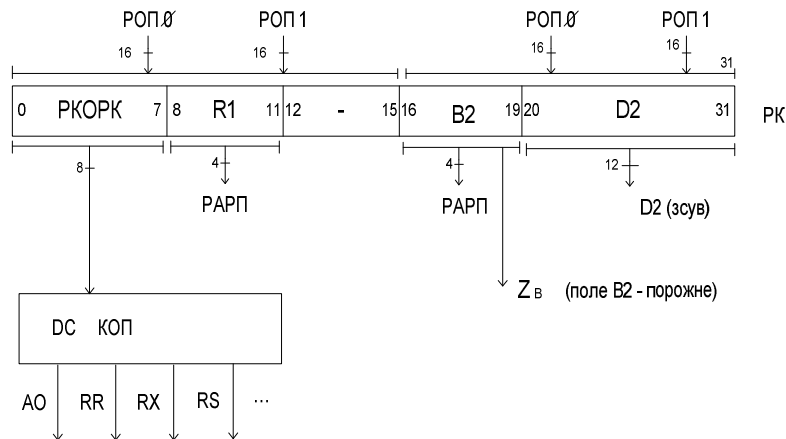

Рисунок 5.4 - Активні поля регістру PK при виконанні команди RS: R1 - адреса першого операнду та результату операції у РП; B2 - базова адреса даних в ОП (вміст комірки РП за адресою B2); D2 - зміщення адреси простої змінної відносно першого елемента даних у ОП; $(\text{РП} (B2) + D2)$ - адреса типу S (номер комірки у ОП).

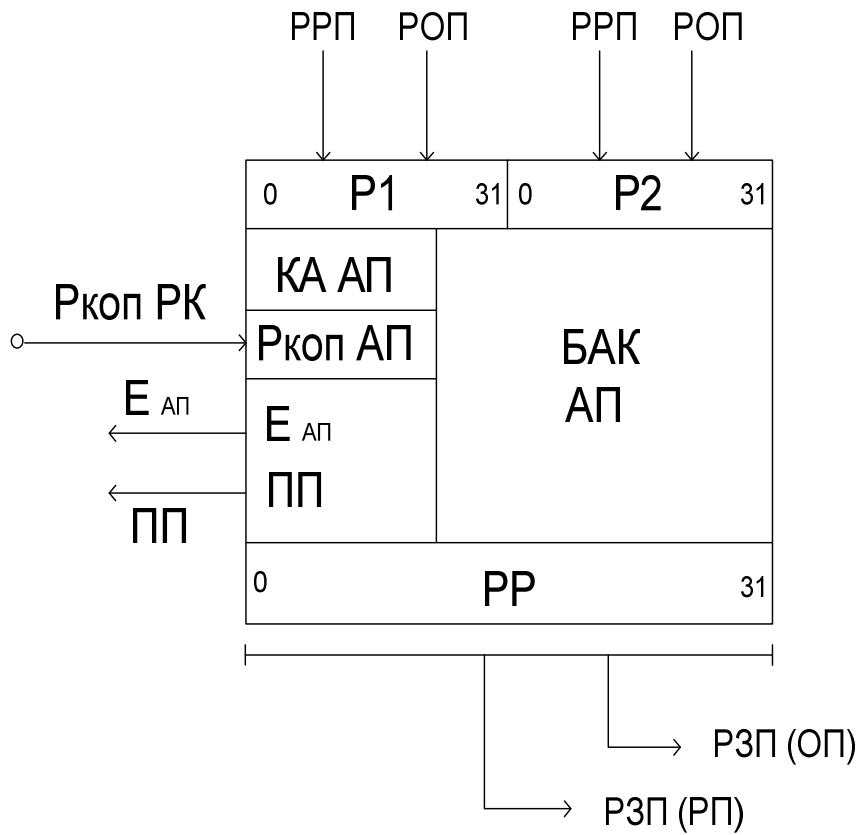

Рисунок 5.5 – Інформаційні канали і сигнали керування безакумуляторного АП комп'ютера із ієрархічною структурою пам'яті

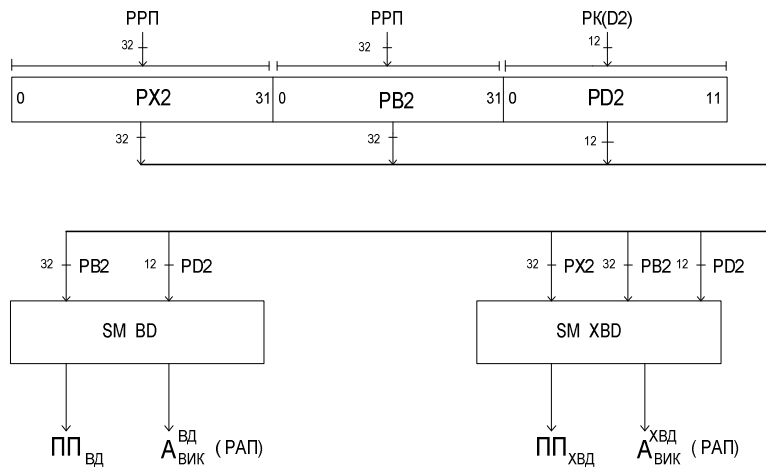

Рисунок 5.6 – Формування виконавчої адреси за однорівневою ($A_{ВИК}^{ВД}$) і дворівневою ($A_{ВИК}^{ХВД}$) відносної адресації

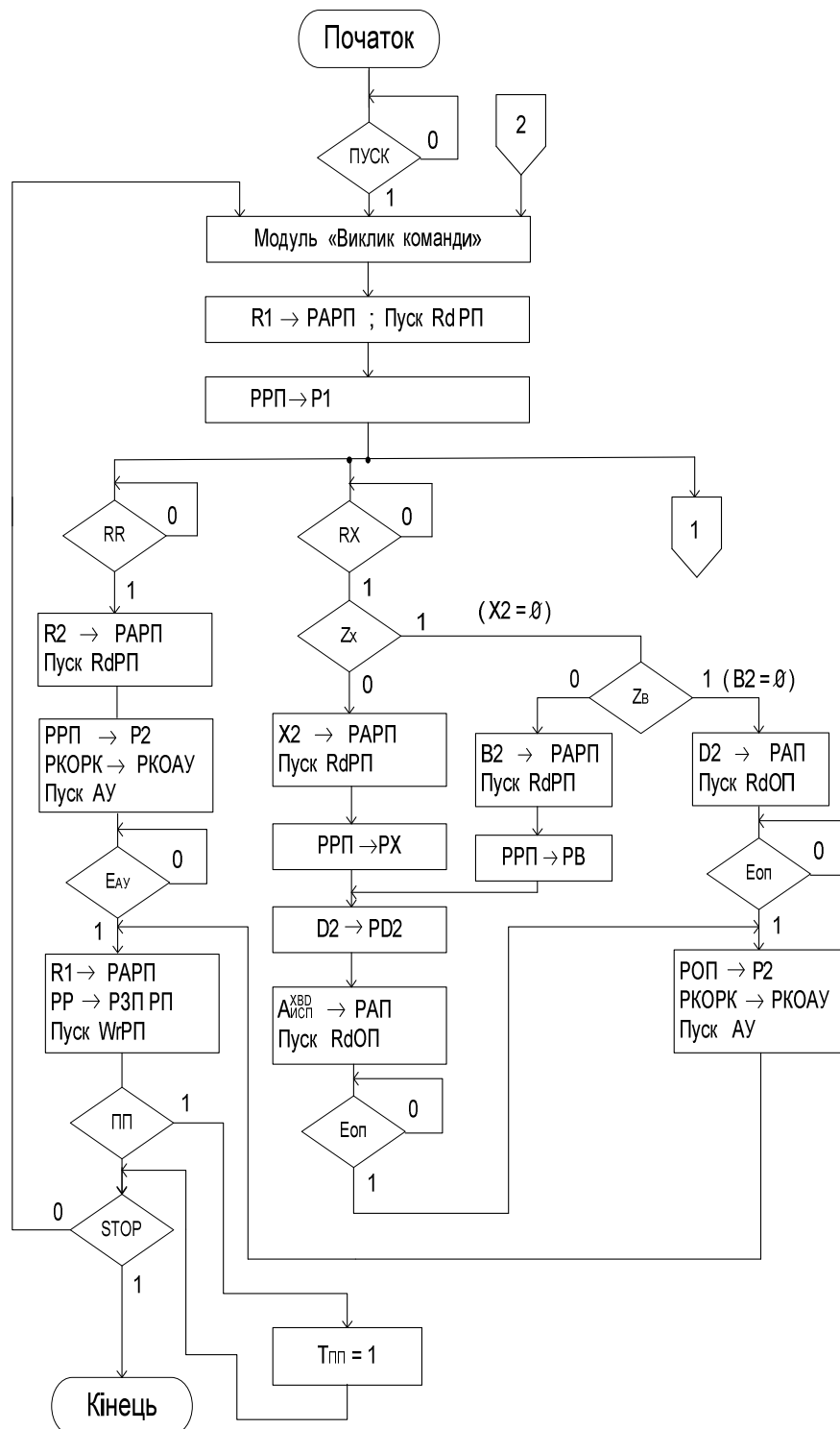

Рисунок 5.8, а - Керування виконанням АО при обробці команд RR, RX і RS у комп'ютері із дворівневою пам'яттю (початок мікропрограми).

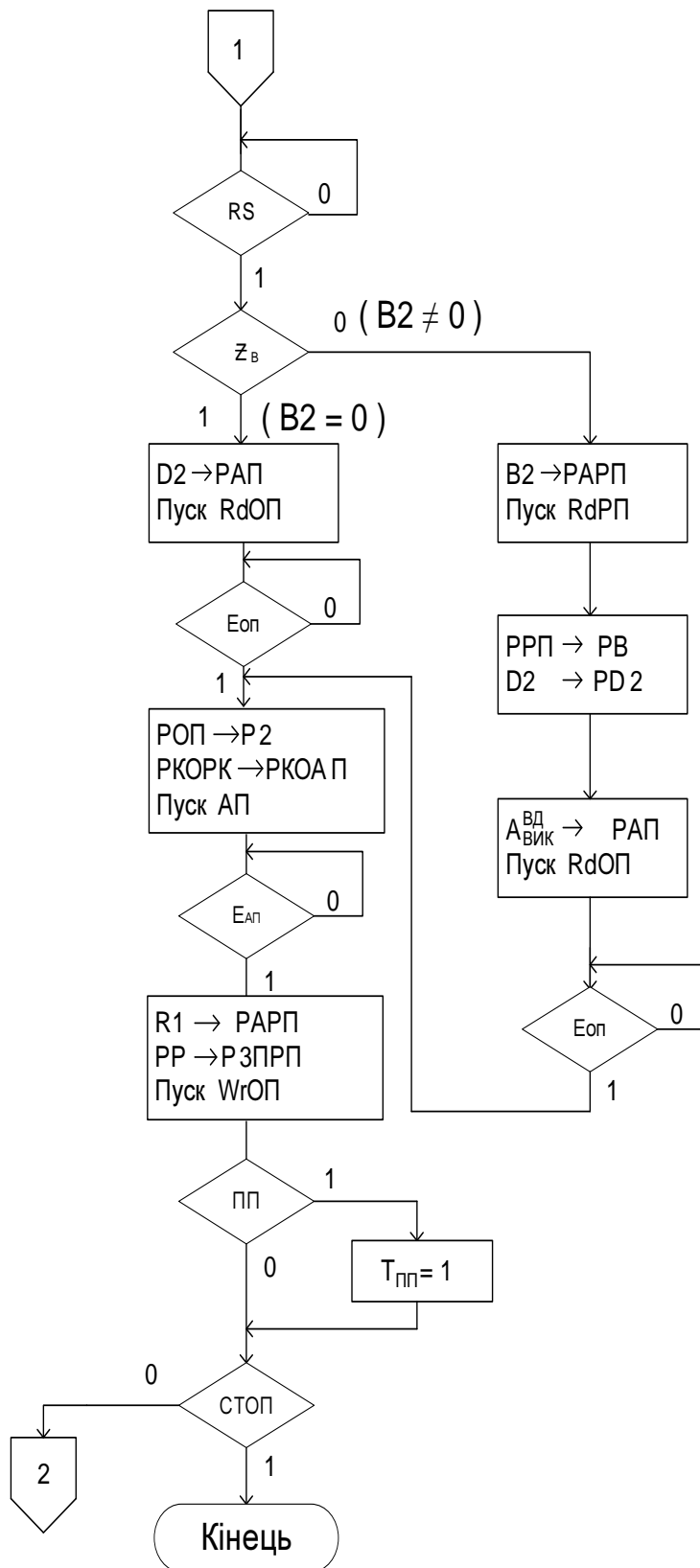

Рисунок 5.8, б - Керування виконанням АО при обробці команд RR, RX і RS у комп'ютері із дворівневою пам'яттю (кінець мікропрограми)

6. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Завдання 1

Розробити функціональну схему (ФС) і мікропрограму (МП) запису команд із основної пам'яті (ОП) у регістр команд (РК): ОП [ЛЧАК] → РК, де ЛЧАК - лічильник адреси команд.

Параметри основної пам'яті. Таблиця 1

Варіант = (N) _{mod6}	Параметри ОП	
	Розрядність комірки ОП (біт)	Ємність ОП (Мб)
0	16 (ПС)	2
1	32 (2 ПС)	4
2	32 (2 ПС)	16
3	16 (ПС)	4
4	64 (4 ПС)	8
5	64 (4 ПС)	16

Розрядність регістру команд. Таблиця 2

Варіант = (N) _{mod4}	Розрядність РК	
	Кількість біт	Кількість півслів (ПС)
0	16	ПС (одне півслово)
1	32	2ПС (два півслова)
2	48	3ПС (три півслова)
3	64	4ПС (чотири півслова)

Завдання 2

Розробити функціональну схему та мікропрограму запису команд із ОП у РК (ОП [ЛЧАК] → РК) і виконання арифметичної операції (АО) у комп'ютері заданої архітектури.

Архітектура комп'ютерів. Таблиця 3.

Варіант = (N) _{mod13}	Тип архітектури комп'ютера	Примітки
0	I – 3A	I – архітектура комп'ютера з індивідуальними (I) шинами зв'язку пристроїв. 3A – комп'ютер із триадресною системою команд (СК)
1	M – 3A	M – архітектура комп'ютера з магістральної (M) системою шин зв'язку пристроїв.
2	I – 3A – АК (ОМ)	АК – АП - арифметичний пристрій (АП) комп'ютера з акумуляторної архітектурою. ОМ - поле ознаки модифікації АО.
3	M – 3A – АК (ОМ)	
4	I – 2A – АК (ОМ)	
5	M – 2A – АК (ОМ)	
6	I – 1A – АК (ОМ)	
7	M – 1A – АК (ОМ)	
8	I – 1A – АК (ОМ / ПА)	ПА - поле ознаки адресації регістру адреси регістру команд (РАРК).
9	M – 1A – АК (ОМ / ПА)	
10	I – 1A – АК (ОМ / ПА / В)	В - поле адресації пам'яті базових адрес (ПБА).
11	I – 1A – АК (ОМ / ПА / Х / В)	Х - поле адресації пам'яті індексів (ПІ)
12	I – 1A – АК (ОМ / ПА / ХК / ВК)	ХК / ВК - однорозрядні ознаки наявності індексу і / або бази в багатослівній команді.

Завдання 3

Розробити функціональну схему та мікропрограму запису команд із змінною довжиною у РК (ОП [ЛЧАК] → РК) із буферизацією наступної команди (команд) у спеціальному буферному регістрі (БР).

Параметри основної пам'яті. Таблиця 4

Варіант = (N) _{mod3}	Параметри ОП	
	Розрядність комірки ОП (біт)	Ємність ОП (Мб)
0	32	4
1	48	4
2	64	16

Типи заданих команд. Таблиця 5.

Варіант = (N) _{mod4}	Склад "суміші" команд	Примітки
0	RR + RX	RR = ПС, RX = 2ПС
1	RR + SS	SS = 3ПС
2	RX + SS	
3	RR + RX + SS	

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Орлов С. А., Цилькер Б. Я. Организация ЭВМ и систем. Фундаментальный курс по архитектуре и структуре современных компьютерных средств: Учебник для вузов. 2 – е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 668 с.
2. Жмакин А. Архитектура ЭВМ. 2 – е изд. – СПб.: БХВ – Петербург, 2010.–312 с.
3. Гуоров В. В., Чуканов В. О. Основы теории и организации ЭВМ. - М.: Бином, 2006. – 272 с.
4. Бабіч М. П., Жуков І. А. Комп'ютерна схемотехніка. Навчальний посібник. – Київ: МК – Прес, 2004. – 412 с.

Додаткова література

5. Цилькер Б. Я., Орлов С. А. Организация ЭВМ и систем: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2006. – 668 с.
6. Столлингс У. Структурная организация и архитектура компьютерных систем, 5 – е изд. // Пер. с англ. – М.: изд. Дом “Вильямс”, 2002. – 896 с.
7. Самофалов К. Г., Корнейчук В. И., Тарасенко В. П. Цифровые ЭВМ. Теория и проектирование. – К.: Выща шк., 1989. – 424 с.
8. Каган Б. М. Электронные вычислительные машины и системы: Учебное пособие для вузов. – М.: Энергоатомиздат, 1991. – 592 с.
9. Майоров С. А., Новиков Г. И. Структура электронных вычислительных машин. – Л.: Машиностроение, 1979. – 384 с.
10. Майоров С. А., Новиков Г. И. Принципы организации цифровых машин. – Л.: Машиностроение, 1974. – 232 с.
11. Методичні вказівки до лабораторного практикуму з курсу “Архітектура комп'ютерів” для студентів спеціальностей “Комп'ютерні системи і мережі” та “Системне програмування” / Укл. Лапко В. В., Губарь Ю. В. - Донецьк: Видавництво ДНТУ, 2005.– 120 с.
12. Методичні вказівки до лабораторного практикуму РС&EWB з курсу “Цифрові ЕОМ” для студентів спеціальностей “Комп'ютерні системи і мережі” та “Системне програмування” / Укл. Лапко В. В., Губарь Ю. В. - Донецьк: Видавництво ДНТУ, 2004.– 78 с.
13. Проектирование цифровых систем на комплектах микропрограммируемых БИС / С.С. Булгаков, В. М. Мещеряков, В.В. Новоселов, Л.А. Шумилов; Под ред. В. Г. Колесникова – М.: Радио и связь, 1984. – 240 с.
14. Мик Дж., Брик Дж. Проектирование микропроцессорных устройств с разрядно – модульной организацией – М.: Мир, 1984. – т.1, т.2.
15. Хвощ С.Т., Варлинский Н.Н., Попов Е.А. Микропроцессоры и микроЭВМ в системах автоматического управления – Л.: Машиностроение, 1988. – 640 с.
16. Справочник по устройствам цифровой обработки

информации / Н.А. Виноградов, В. Н. Яковлев, В.В. Воскресенский и др. – К.: Техніка, 1988. - 415 с.

17. Угрюмов Е. П. Цифровая схемотехника. – СПб.: БХВ – Петербург, 2004.–528 с.

18. Карцев М. А., Брик В. А. Вычислительные системы и синхронная арифметика. – М.: Радио и связь, 1981. – 360 с.

19. Карцев М. А. Арифметика цифровых машин. М.: Наука, 1969.

20. Потемкин И. И. Функциональные узлы цифровой автоматики. – М.: Радио и связь, 1985. – 210 с.

21. Корнейчук В. И., Тарасенко В. П. Основы компьютерной арифметики. – К.: 2002. 175 с.

22. Уэйкерли Д. Проектирование цифровых устройств. В 2 – х томах. – М.: Постмаркер, 2002. – 544 с. (1 т.); 528 с. (2 т.).

З М І С Т

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
1. ВИБІР КОМАНД В І- КОМП'ЮТЕРАХ	4
1.1. Вибір команд постійної довжини	4
1.1.1. Вибір команд фіксованого формату при однаковій довжині команд і комірок оперативної пам'яті (ОП) .	4
1.1.2. Вибір команд за форматом кратним довжині машинного слова ОП.....	4
1.2. Вибір “суміші” команд довжиною одне півслово (ПС) і слово (С)	4
1.3. Вибір “суміші” команд із буферизацією комірок пам'яті.....	5
2. ВИКОНАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У ТРИАДРЕСНИХ (ЗА) І- КОМП'ЮТЕРАХ	16
2.1. Виконання арифметичних операцій (АО) у триадресних комп'ютерах із індивідуальними каналами передачі інформації між пристроями (І – комп'ютерах) на основі безакумуляторного арифметичного пристрою (БАК АП).....	16
2.2. Виконання АО у триадресних (ЗА) І – комп'ютерах на основі акумуляторного АП (АК АП).....	16
2.3. Виконання АО у двоадресній (2А) машині на основі архітектури АК АП.....	16
2.4. Виконання АО у одноадресній машині (1А) на основі архітектури АК АП.....	16
3. ВИКЛИК КОМАНД У М – КОМП'ЮТЕРАХ (У КОМП'ЮТЕРАХ ІЗ ЗАГАЛЬНОЮ СИСТЕМНОЮ МАГІСТРАЛЛЮ) НА ОСНОВІ БЕЗАКУМУЛЯТОРНОГО АП (БАК АП).....	25
4. ВИКОНАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ (АО) В ТРИАДРЕСНІМ (ЗА) М – КОМП'ЮТЕРІ НА ОСНОВІ БЕЗАКУМУЛЯТОРНОГО АП (БАК АП).....	26
5. СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯДРА КОМП'ЮТЕРА З ІЄРАРХІЧНОЮ ПАМ'ЯТТЮ НА ОСНОВІ РЕГІСТРОВОЇ ПАМ'ЯТІ ІЗ ОПЕРАТИВНОГО ЗАПАМ'ЯТОВУЮЧОГО ПРИСТРОЮ	28
6. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	35
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	38

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до самостійної роботи з курсу "Архітектура комп'ютерів"
для студентів заочної форми навчання
за напрямком "Комп'ютерна інженерія"**

Укладачі

Володимир Васильович Лапко

Юрій Володимирович Губарь

